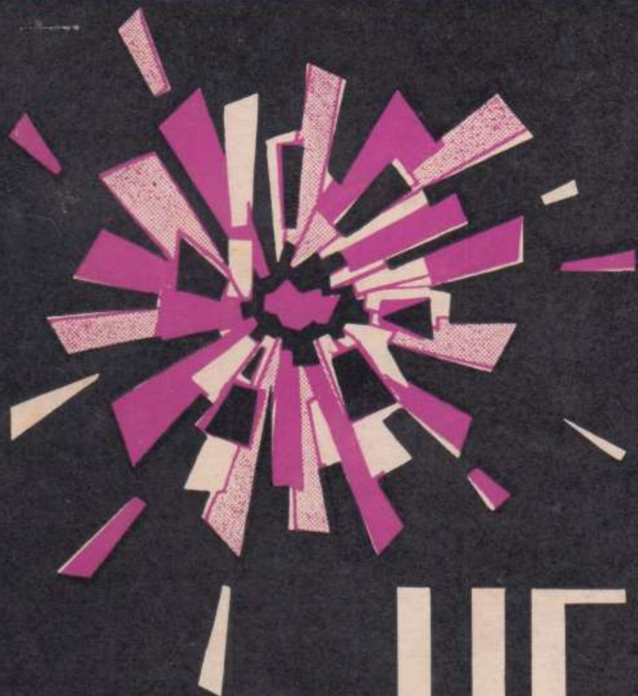
çeviren: SAMİ N. ÖZERDİM

YEDİ METELİK

imece yayını

YEDİ METELİK

İMECE DERGİSİ YAYINLARI : 6

Kapan düzeni
Nuri ABAÇ

İsteme Adresi : P. K. 373 — Ankara

**Bu kitap Eylûl 1964 de Şark Matbaası'nda
B a s ı l m ı ş t ı r.**

Çeviren :

S. N. ÖZERDİM

YEDİ METELİK

— MACAR HİKÂYELERİ —

İMECE DERGİSİ YAYINLARI

1 9 6 4

ÖNSÖZ

Bu küçük kitap bir antoloji değildir. Bir zamanlar dilimize çevrilmiş, dergi ve gazetelerde yayınlanmış, sonra gözden geçirilerek dil bakımından biraz daha bugüne getirilmiş olan bu öyküler; XIX. Yüzyıldan XX. Yüzyıla gelen tanınmış yazarlardan alınmıştır. Elbette, Macar öyküsünün tümü üzerinde bir fikir vermekten uzaktır. Ama, hiç değilse, bu yazarların dilimize çevrilmiş yapıtlarını okuma isteğini uyandırmaya yarıyabilir. Sonra; bu küçük emeğin boşa gitmesini istemedim.

Öykülerden önce yazarlar üzerinde Janos Eckmann'ın 1946'da yayınlanmış «Macar Edebiyatı Tarihi» adlı kitabından esinlenmiş çok kısa notlar da ekledim.

Öyle anlarımız vardır ki, uzun kitaplara, ağır kitaplara uzanmamıyacak bir ruh hali içinde oluruz. İşte bu kitap, öyle anlarda okunabilir.

Size içeriki sayfalarda tanışacağınız büyük yazarları getirirken alçakgönüllü davranma durumundayım. Ama, yazarların seçkin yazıncılar olduğunu da eklemeliyim.

Ankara; 30/6/1964

S. N. Ö.

Mor JOKAİ (1825 - 1904)

Çok verimli bir yazar. Roman, öykü, oyun ve şiirleri yüz cildi aşıyor. Tarih romanlarında Türklerin Macaristan'ı işgal yıllarını çizmiştir. Romantik bir yazar. Yazı örgüsünde mizahın da yeri var.

Türkçeye çevrilmiş yapıtları;

SIRMALI KAFTAN. Çeviren: Ahmet Emin Yalman. 1942. Asıl adı: Macaristan'da Türk âlemi. Çeviri eksiktir. Roman.

YENİ ÇİFTLİK SAHİBİ: Çeviren: Sadrettin Karatay. Millî Eğitim Bakanlığı Macar Klâsiklerinde, 1948. Roman.

ALTIN ADAM. Çevirenler: Ferit Zahir Törümküney - Sadrettin Karatay. Aynı yayınlar içinde. 1947, 1955. Roman. İki cilt.

GÜRÜNMEYEN YARA. Çeviren: Sami N. Özerdim. 1962. Öyküler.

Adı: Môr Yôkay biçiminde okunur.

Eğlenceli Mahpusluk

Sayın Bay Kondorvary çağında tanınmış bir adamdı.

Onun çağı eski bir zamana aittir.

Kendisinden artık sanki mitolojiden konuşur gibi söz açarlar. Gerçi okullarda çocuklara onun hayatını pek okutmazlar. Zaten Jupiter kadar rezalet işlemiş değildir.

Kaç güzelim küheylânın ayağını kırmış, kaç zavallı kocanın karısını kaçırmış, kaç köylü kızına Peşte'de ev yaptırmış, kaç vali yardımcısını yerinden etmiştir. Bunlarla koca bir tarih yazılır, bahse girerim ki okunur da...

Hele kadınlara karşı açtığı seferler onun en kuvvetli yanı idi. Bu bakımdan gerçek bir Cengiz Han'dı. Kendisine boyun eğeni de, karşı koyanı da mahvederdi.

Buna karşın bir defasında büyük bir başarısızlığa uğradı. Komşu ilde güzel bir dul

kadın oturmaktaydı. Arkasında bir hayli dolaştı, kadını tamamiyle büyülediğine inandığı vakit güzel dul onu yüzüstü bırakıp bir kaymakama vardı.

Ne kadar kızmıştı bu işe! Kondorvary ilk önce bu vefasızın evini temelinden yıkmak, onu kayışla bağlıyarak bir esir gibi atının yanı sıra sürümek, kaymakama da yüz sopa vurdurmak için komşu ile bir birlik ile yürümeğe niyetlendi; fakat onu bu fikirden caydırdılar. Caydıranların başı da derde girmedi değil hani!

Ondan sonra ne idüğü belirsiz bir manzumeci tutup aleyhlerinde berbat bir yergi ısmarladı. Adam yazdı, Kondorvar'da toplanan cümbüş arkadaşları şarap içerek buna birkaç hafta güldüler. Fakat bütün bunlar vefasız Katalin'e dokunmadı. çünkü haberi bile olmamıştı. Daha ağır bir intikam şekli bulmak gerekiyordu.

O da oldu. Bay Kondorvary tavladan iki araba beygiri getirtip törenle Katalin ile Mihaly adlarını verdirdi Bunlar vefasız kadınla kocasının adlarıydı. Sonra bir süre oturup bekledi. Bir gün, yakın kasabadan gezici bir papaz buldurarak «Hatırı sayılır bir ücret ve

boğaz tokluğuna iş görmek ister misin?» diye sordu. Adam, tabiî bu öneriyi hesabına uygun bularak kabul etti.

Onu şatosuna getirdi, o kadar saygı gösterdi iki papaz ufacık bir şikâyete bile kalkışamazdı.

Dul ile kaymakamın nikâhları kıyılacağı gün papazı çağırtarak, yemek salonuna kadar çıkmak lûtfunda bulunmasını, orada kibar dâvetlerin kuzuriyle Katalin adlı bir kızla Mihaly adında bir delikanlının nikâhlanmak istediklerini bildirdi.

Adamcağız bu işte hiçbir kötülük sezemediğinden yukarıya çıktı; ancak o zaman, nikâhlanacak olanların, kulakları hizasına gelin tacı ile güveye özgü buket takılmış bir çift beygir olduğunu gördü.

Papaz lâtifeyi lâtif bulmadı. Evlilik kutsal bir işti, bundan alay konusu çıkarılamazdı. Sayın bay böyle icatlarla sağlama cehennemi boylardı. Nihayet «Bu imansızlar evinden çıkmama izin vermezseniz kendimi pencereden aşağı atarım!» tehdidini savurdu.

Bay Kondorvary ile eğlence arkadaşları saygıdeğer adamı epeyce tartakladılar. Sonunda, başlığını çıkarıp bir deliye giydirdiler, o da Katalin'le Mihaly'ı gelin güveyi gibi, tam usulüne uygun bir törenle nikâhladı.

Bunun bu kadarla kalmadığını düşünebilirsiniz. Papaz, mukaddesata karşı yapılan bu işitilmedik tecavüz üzerine piskoposa şikâyette bulundu. Piskopos sert bir adamdı. Bay Kondorvary'nin aleyhine cinayet dâvası açıldı

İşte, bu beygir evlendirme işi ona yüklü bir paraya mal olmuştu. Kesindir ki kendi düğününde bile bundan daha fazlasını harcıyamazdı. Nihayet, bütün bu masraflar, ardından koşup kovalamalar, Viyana'lara, Buda'lara taşınmalar hiçbir fayda vermedi. Pek tabiî, bay Kondorvary iki yıl hapse mahkûm edildi. Sayın asîl, (xx) ilinin zındanında yatacaktı.

Al bakalım!

Eh, şimdi insan onun bu ıssız köşesinde geçmişte işlediği büyük çılgınlıklarından pişmanlık getirmek, daha akıllı uslu bir hayata hazırlanmak için iki koca yılı bulunduğunu düşünür.

, Ne gezer!.. Hattâ tersini yaptı. Eğlence arkadaşlarını zındana topladı; çingene çalgı takımını oturttu; şaraplarını getirtti; orada, kapalı kapıların arkasında her Allahın günü eğlendilei. Bazan ölüme mahkûm edilmiş bir at hırsızının da aralarına karıştığı olurdu. Onun öteki dünyaya ayık gitmemesine özen gösterirlerdi. Gardiyanın bu sıralarda işi tıkırındaydı; tıkırında giden işini bozmıyacak kadar da aklı vardı. Kibar misafirler zındana, gazinoya gelir gibi gelirlerdi; ara sıra Bay Kondorvary de aklına estikçe dört atlı arabasını koşturup köyde oturan tanışlarının ziyaretlerini iade ederdi. Ahbapları onun şu anda zındanda olmadığına şaşıp kaldıkları zaman ise şu yanıtı verir çıkardı: «Zındanın anahtarı cebimde! Kapıyı kapayıp beni içeriye almamazlık edemezler ya!»

Eskiden hayat böyleydi işte!

Kalman MİKSZATH (1847 - 1920)

XX. Yüzyıl sonunda kuzey Macaristan'ın üç tabakaya ayrılan toplumunu: Macar - Slovak köylülerini, kasaba burjuvalarını, gentri sınıfı anlattı. Nükteli ve çekici bir anlatışı var. Yine de natüralist sayılıyor.

Türkçeye çevrilmiş yapıtları:

AZİZ PETRUS'UN ŞEMSİYESİ. Çeviren: Necmi Seren. Millî Eğitim Bakanlığı yayınları arasında Macar Klâsikleri'nde. 1946. Roman.

KONUŞAN KAFTAN. Çeviren: Sadrettin Karatay. Aynı yayınlar içinde. 1946. Roman.

İhtiyar Kont

Çok büyük bir beydi. Yiyeceğini yüzbin dönümlük kocaman bir toprak yetiştiriyordu; ama o, bir sineğin yiyebildiğinden çokçasını yiyemiyordu. Kibirliydi. Yüz atasını birden sayabiliyor, buna karşılık kendisine kapılandığım yılda Kont, ancak Hindistan'da kaplan avına çıkmış olan tek ardasını gösterebiliyordu. İhtiyar, atalarını o denli seviyordu ki bu sevgiden ardasına hiçbir şey kalmıyordu. Yaşıyanlara, ne yakınlarına ne de dostlarına karşı ilgi duyduğu yoktu. Yurdunu bile sevmiyordu; hem vatan da o sıralarda ölüydü.

Rüzgârlı havalarda üzerinde madenden bir horozun döndüğü eski, yamru yumru şatosuna 1850 yıllarında girmiştim. Bu şatoyu bundan önce de görmüşlüğüm vardı. Biz çocuklar, gururlu, çalımlı duvarları görmek, çitlerin aralıklarından kocaman parka bakmak, kaleciğin ortasında iki yeşil gözüyle, pancurlu pencereleriyle meydan okurcasına yükselen kuleye

hayran hayran dalmak için tâ üçüncü köye kadar sık sık gittiğimiz olurdu.

Tanrım, bu kulenin içi kimbilir ne kadar güzeldi! Onu bir kezcik şöyle istediğim gibi görebilseydim!

Kontu hiç görememiştim. bir kontun nasıl bir adam olacağı üzerinde bir fikrim bile yoktu. Ama çok mutlu olduğu kesindi.

Babam dokumacı ustasıydı. Dokumacılaların, hele benim memleketim olan Nyirseg'de, kazançları azdı.

Yoksul yaşıyorduk, ama sefalet çekmiyorduk. Babamın işi devamlı idi, Konta da o çalışıyordu. Oraya sık sık gider, gördüğü görkemi bana ballandırarak anlatırdı. Kontun çok yaşlı bir adam olduğunu da o söylemişti.

Hakkında bilip bileceğim bu kadarcıktı.

Bir gün şatodan eve döndüğünde heybesini indiritken bana şöyle seslendi:

— Hey çocuk, bey olmak ister misin?

O zamanlar artık koca çocuktum, okulu bitirmek üzereydim.

Şaka ettiğini sanmıştım, yine de şu yanıtı verdim:

— Elbette!

— Öyleyse hazır ol bakalım, çünkü gelecek haftadan tezi yok senin için gün doğdu demektir.

Merakımın büyüklüğünden yüzüm alev gigi kızarmıştı.

— Yaşlı Kontun kendisine hizmet edeceksin.

— Ben mi? Yaşlı Konta ha?

— Kendisiyle birlikte yiyip içeceksin. Mutlu çocuksu vesselâm. Sığır burcunda doğmanda şaşılacak bir şey yok. Ama Kontun sofrasında da bir öküz kadar güçleneceksin.

Bu sırada annem de mutfaktan çıkıp gelmişti.

Yüzünde bir kuşku belirtisiyle:

— Gerçek mi diyorsun, diye bağırdı. İhtiyar, çocuğun aklını başından alma!

Ama babam ciddîliğini yitirmemişti:

— Yaşlı Kontun yannda okuyucu olacak.

— Okuyucu mu? O da ne imiş?

— Ne mi? Şu: Kontun bir uşağı vardır, onun eli ayağıdır; bir makinası vardır, midesidir; bir borusu vardır, kulağıdır; bir abukatı vardır, dilidir; sen de gözü olacaksın O da bir şeydir.

— Anlamıyorum.

— Canım, işte kentten getirilen kitapları, mektupları, gazeteleri ona sen okuyacaksın.

Bir gün öğleden sonra şatoda boyumu gösterdim Babam, uşak Janos'un elini sıkarak beni koruyuculuğu altına almasını diledi; o da elimden çıkınımı aldı. Böylece Konta kapılanmış oldum.

Sert sakalı ortadan kesilmiş, yüzü sivilcelerle dolu olduğu için kendisiyle «pürüzlü suratlı» diye alay ettikleri bir adam olan uşak Janos sırtıma vurarak büyük bir tenezzülle bana güler yüz gösterdi.

Kont o sırada uykudaydı. Janos: «Nerdeyse uyanır!» dedi, «o zamana her şey kendiliğinden yoluna girer.»

Nihayet bir kontla, gerçek bir kontla göz göze geleceğim önemli ânı sıkıntılı bir huzursuz-

luk içinde bekledim. Yüreğim korkunun baskısı altında ateşli ateşli çarpıyordu. Nasıl bir adam olabilirdi? Ne biçim bir adam? Ah, bir geçirseydim şu sahneyi...

O arada bütün çevremle tanıştım. Yaşlı bir papaz (Kontun günah çıkartıcısı) bana yaklaşarak dostça sordu:

— Kâğıt oynamasını bilir misin, amice?

— Bilmem.

Bu kez isteksizce sordu:

— Peki, içer misin?

— Deniyeyim.

— Güzel; genç adam, çok güzel. Kâğıt oyununa para ister değil mi, he he he! Oysa içmek için sadece boğaz gereklidir, ha ha ha! Bizim gibi fukaranın ise boğazı vardır, hu hu hu!

Sütunlu giriş yerinde şişman bir kadın dolanıp duruyordu; kâhya kadın olduğunu söylediler. Avluda, bakışlarından iyilik akan yaşlı bir adam köpeklerle oynuyordu; kapıcı imiş. Şatonun üst kapısında ise, elinde çeşit çeşit kap

kacakla ak bir şekil dolaşıyordu. O da aşçıydı. Ama hepsinin arasında efendilerin en büyüğü olarak görünen, uşak Janos'tu.

Babamla ahbaplığı olan kâhya kadın (her halde buraya onun kayırmasiyle gelmiştim) beni yanına çağırdı, iyi öğütlerle karşıladı:

— Janos'un sevgisini kazanmaya çalış, çünkü burada baş odur. Buna lâyıktır da, çünkü sadık, pek çok sadık bir adamdır. Bağlılığını altınla bile ödemeye olanak yoktur. Kontu kendi babası imiş gibi sever, ona özen gösterir, bakar. Janos eşi az bulunur bir yaratıktır, cisimlenmiş bağlılığın ta kendisidir. Bugünün kötü dünyasında böyle hizmetçi pek bulunmaz hani. O, sonuncudur.

Nihayet Kont uyandı. Keskin bir çıngırak sesi görkemli yapının içinde bir baştan bir başa öttü; bu, büysk toprak sahibinin, yetmiş köyün efendisinin uyanmış olduğunu bildiriyordu.

Janos içeri giderken bana burada beklememi, Kontun şimdi nasıl olsa dışarı çıkacağını söyledi.

Biraz beklettikten sonra içeriki odalardan bir şey takırdamağa başladı: tak tak... Sonra bu kendine özgü taklama yakınlaşmağa koyuldu.

Sonunda kapı açıldı; saçsız, sıska, insana benziyen bir yaratık, Janos'a dayanarak çıktı. Koltukları altında iki koltuk deyneği, kül rengi gözlerinde gözlük, gözlüğün üzerinde de bir monokl vardı.

İnler gibi, ağlar gibi bir sesle sordu :

— Siz misiniz o?

— Ben'im sayın bayım!

— İyi öyleyse, bana siz okuyacaksınız, çünkü gözlerim görmez Ama bağırabilir misiniz, çünkü kulaklarım da işitmez.

— Bağırabilirim, sayın bayım; diye bağırdım.

— Pek iyi. Çünkü ben zavallı bir adamım.

Ekselâns bu konuşmadan o derece yorulmuştu ki şiddetli bir öksürük hücumuna yakalandı; bunun üzerine Janos cesaretle arkasına vurmağa başladı. Ta öksürüğü kesilinceye değin böylece vurdu.

Kont, küt bir sesle:

— Çok zavallı bir adamın ben, diye hırıldadı. Yiyemem, soluyamam, ancak Janos verir ve içime hava üfler; hazm edemen, ancak Janos ağzıma verir. Kımıldayamam, ancak Janos kaldırabilir. Uyuyamam, ancak Janos morfin verirse uyurum. Öksürmekten başka bir iş yapamam. Ben çok zavallı bir adamım.

İhtiyara sevgiyle baktım. Tanrım, demek bir kont böyle idi ha!

Artık kurumlu armalar duvarlarda parıldayabilir, artık rüzgâr-horozu kulede gıcırdayabilir, ipek perdeler hışıldayabilirdi, artık gözümde kontluğun o eski saygınlığı kalmamıştı.

Daha o gün yeni işime başlamıştım. Öğle sonrası postasiyle gelen gazetelerle mektupları, kontu tamamiyle memnun bırakarak okudum, ve bu bundan böyle benim hergünkü işim oldu.

Zor bir işti bu. Okumak, durmadan sadece okumak. Kont, borusunu kulağına götürerek dinliyor, ancak arada bir, bir yazı dolayısıyle söze karışıyor.

— Budalalık!

Ya da:

— Öyle değil o, doğru değil! diyordu.

Bazı uyuklamağa başlar, ben de okumayı keserdim. Ama Kont mırıltıya o denli alışıktı ki, uyanır:

— Ne var, neye okumuyorsunuz? Oysa çok güzel, çok akıllıca bir şeydi, derdi.

Böyle hallerde, okurken ekselânslarının dinlemediğine inanmaya, bunun üzerine istediğim yerden devama başladım. Okunacak şey kalmayınca, daha önce bir defa okunmuş bir başyazıyı, başından, sonundan, ortasından gelişi güzel okumaya yeniden girişirdim. Ona göre nasıl olsa hepsi birdi.

Mektupları geldiği vakit onları da ben açardım.

— Ekselânslarının oğlundan mektup... diye dikkatini çekerdim.

— Oğul, oğul! diye inlerdi. Peki ne yazmış oğul bakalım? Neler yazmış?

Ama daha mektubun ortasında ne okuduğumu unutur, her zamanki sözlerinden birini mektuba bir düşünce olarak salıverirdi:

— Bunlar alçak gazeteler... Ah bu koca eşekler...

Sanki bir nükte yapmış gibi ağzı gülmek için aralanır, kar beyazlığındaki takma diş dizisi çeneleri ortasında ışıldardı.

Her cuma, kiliseye gidip onun için dua edeyim diye avucuma bir gümüş florin sıkıştırırdı (Tabiî, ihtiyar için bir defacık bile dua etmiş değilim). Pazardan pazara ise, bu amaçla tutmuş olduğu papaza onun yerine günah çıkarmağa gitmem gerekirdi. Bütün o haftanın günahlarının bana bir kâğıda yazdırır, ben de elimdeki listeyle kiliseye gider, bunları papaza okurdum.

Papaz, Kontun çıkardığı her günahı için iki gümüş florin aldığından, bana, Kontun bütün günahlarını yazdırırken dikkat etmemi, bu yüzden cennette bir zarar görmememi sıkı sıkı buyurdu.

Önceleri o denli hayranlıkla düşündüğüm bu peri şatosunda hayat böyleydi işte... Can sıkıntısı, doğrusu, boldu, bunu giderecek başka şeyler de boldu, kimi zaman öyle Lukullus örneği şölenlere konardık ki bütün yemekler-

den tıka basa yemek zevk olurdu! Hele uşak Janos'un ad günü ile doğum günü adamkıllı kutlandığında.

Ne var ki hiçbir şey sonsuz sürüp gitmez...

Bir yaz günü sabahleyin Janos âdeti olmadan erken kalmıştı. Yatağımda yatarken, pencereden, onun koşup durduğunu, patırtı ettiğini, çekiçle bir şeyler çaktığını, tavan arasından bavulları sürüklediğini, bir sözle ateşli bir çalışma içinde olduğunu gördüm.

Zamanında kalktım, papazın düzenli olarak fıkralar anlattığı sütunlu giriş yerinde çubuk içmeğe gittim.

Bu sefer uşak da oraya geldi. Kendisine gün aydın dedik, ama bize bir çeşit değişik kayıtszlıkla baktı.

— Hayır ola, Janos? diye sordum.

Kısaca:

— Eşyayı topluyorum, dedi.

Gerçekten sandıkları birbirine bağladığını, çıkınları birbiri arasına sokuşturduğunu, büyük bir telâşla girip çıktığını gördük.

Nihayet öğleye doğru el arabalı bir köylü

şatonun avlusunda belirdi; Janos denkleri arabaya yükledikten sonra:

— Bunları istasyona, götür. bir şey kaybetmemeye dikkat et, hepsi altı parça! dedi.

El arabalı adam taşıtı keyifle dışarıya çıkardı. Janos da yeniden iç odalara girdi.

Beni, olan biten nedir acaba diye, bir meraktır almıştı.

Çok geçmeden Janos kolunda pardesüsü, elinde Kontun eski gümüş bastonu olduğu halde bize baktı, ama tek bir söz bile söylemedi. Sonra kayıtsızca avludan kapıya doğru yürüdü.

Kapıcı Marton Nagy ağa dışarıda duruyordu. Esniyerek, gerinerek seslendi:

— Janos, bugün hava çok güzel!

Göğün bulutsuz mavisi gülümsüyordu. Güneş yaldızlı ışıklarını eski duvarlara görkemle saçıyordu Ama kontluk mutfağının dumanı oldukça alçaktan, büyük ve geniş şeritler halinde, parkın yeşil ıhlamur ağaçlarını parçalara bölerek uçuşuyordu.

Janos göğe bir göz atark :

— Ne iyi ne kötü, dedi; ama yağmur var galiba.

Sonra sessizce kapıdan çıktı. Dış sütunun yanında, sanki birden aklına bir şey gelmiş gibi, bir an için geriye döndü, kapıcıya seslendi:

— Ha bak, Marton amca, içeriye bakmanızı söylemeği unuttum. Çünkü ihtiyar bu sabah gün doğarken sizlere ömür.

Yatak odasına seğirttik. Sadık uşak doğru söylemişti. İhtiyar, gerçekten yumuşak ipekten yatağında balmumu gibi sararmış bir halde, ölmüş olarak yatıyordu.

Güneş buraya da vurmuş, gülüyordu. Altında yattığı kırmızı ipek yorgan da gülüyordu.

Ama neye gülmesindi?

Zaten burada,yatağa dayalı duran o iki koltuk deyneğinden başka öksüz kalan yoktu ki...

Géza GARDONYİ (1863 - 1922)

Köy yaşamını canlandıran öyküleri. tarihî, sosyal ve psikolojik romanları vardır.

Türkçeye çevrilmiş yapıtları:

ANLAŞILMAYAN İNSAN. Çeviren : Ziya Tuğal. Millî Eğitim Bakanlığı yayınları arasında Macar Klâsikleri'nde. 1946. Roman.

ÜÇÜNCÜ KUDRET. Çeviren : Sami N. Özerdim. Aynı yayınlar içinde. 1946. Roman.

Burada verdiğimiz iki öyküsü, köy öğretmenliğinden anılarını, izlenimlerini yansıtan «Köyüm» adlı kitabından alınmıştır.

Ressam Köyde

Bugün sokağa çıktığım zaman çocukların hep birden aşağıya doğru koşuştukları gördüm. Burucz çocuğu «Ne var?» diye durdurdum.

— Köyün aşağısında bir bay var, -çocuk, kızaımış solüyordu-, resim yapıyor.

Resim yapan bir bay- Başka bir şey olamaz, ressamdır. Ben de o yana yürüdüm. Ressamı pek çabuk buldum.

Kaz otlağında, söğütlerin arasında oturuyordu. Önünde küçük bir resim sehpası vardı. Arkasında, Pista Könczöl, çocukları uzakta tutmak için sopasını sallıyordu. Çocuklar ise, duvara tırmanıyor, oradan bu acayip şeyin nasıl yapıldığını gözetliyorlardı. Bu kadar küçük deyneklerle resmi «şey ettiğine» nasıl da inanılırdı? Bir hafta sonra köyde bütün çocuklar resim yapacak...

Ressam genç, sarışın bir adamdı... Uzun saçlı, ince bir delikanlı... Böylelerini yazın ül-

kenin her yanında görmek olağan... Başında geniş kenarlı, yumuşak bir şapka var... Ceketi kadifeden, İtalyan malı...

Ama Macardı. Öğretmenin geldiğine dikkatini çektikleri zaman fırçasını bırakarak ayağa kalktı:

— Ben, İstvan Réz, dedi. Güz için Münih'ten yurda geldim: burada birkaç etüt yapacağım.

— Bizim bu küçük, gözden ırak köyümüze nasıl oldu da yolunuz düştü?

— Ben de bilmiyorum. Sağa sola, esinti nereye atarsa oraya gidiyorum, çalışıyorum. Daha bir haftalık vaktim var, ondan sonra döneceğim.

— Buyurun devam edin, böyle de konuşabiliriz.

Çayırın bir bölüğünü, köprüyü, kavağı, su kıyısındaki birkaç söğüdü çizdi. Fırçasını kaldırıyor, arada bir ileriye göz atarak resme devam ediyordu.

— Görüyorsunuz ya, dedi, burada yanıma kimse yaklaşmıyor. Köy, etüt edilecek birbi-

rinden güzel yüzlerle dolu... Ama şimdiye değin kime modelim olmasını önerdimse ürkerek reddetti.

— Tanrı bilir, model sözünden ne anlamışlardır! Onlarla kendi dilleriyle konuşmak gereklidir, aziz ressamım.

— Onların diliyle de konuştum. Kumral yüzlü bir çocukçağız, en sonu, korkusunu beş kuruş karşılığına yendi. Ama, onu da kaçırdılar. Ona: «Yüzünü bozmasına izin verme, behey budala!» dediler. İşte böylece, bu can sıkıcı söğütlerden başka bir şey kalmadı bana...

— Ben size yardım edeyim. Yalnız, kimin resmini yapmak istiyorsanız buyurun gösterin.

Fırçasını bırakarak:

— Ah, dedi ,bir ihtiyar gördüm. Resmini yapabilsem onu bir ülkeye değişmem. Adını da biliyorum : Kevesi, ya da Kepesi gibi bir şey... Ne ise, untmuşum... Beli bükülmüş, sevimli bir ihtiyar... Saçı baştan başa ak... Yüzü kıpkırmızı... Adam renkten ibaret... Parlak renkler, koyu kırmızı, ateş kırmızısı, Kremzer beyazı, tuğla kırmızısı, gölgeler...

— Kevi mi?

— Evet, o, Kevi. Kilisenin yanında oturuyor. Ateş kırmızısını burnunun çevresinde mavi ile karıştıracağım.

— Peki, hele resmi bitirin de ihtiyarı karşınıza oturturuz.

Resmi çabucak sandığına koyarak:

— Ne diye burada resim yaparak vakit geçireyim? dedi. İhtiyarı fırçama kazandırırsanız size sonsuz bir minnet duyacağım bayım.

Doğruca Kevi'lere gittik.

İhtiyar, avluda, güz güneşinde, bir ağaç gövdesinin üstüne oturmuş, çubuğunu tüttürüyordu. Kapıdan içeriye girdiğimiz zaman, bize doğru gelmek için kalkmak istedi. Ben, uzak'tan, oturmasını, yoksa geri döneceğimizi söyledim. Bu tehdit hoşuna gitti; keyifle ihtiyar, buruşuk elini uzattı, ellerimizi bir genç davranışı ile sıktı.

Ressamı göstererek:

— Bu bay, dedim resim yapmasını bilen bir kimsedir... Ama şöyle böyle kâgıt resimleri değil, değerli güzel resimler yapar. Yağlı biya ile...

— Yağlı boya ile mi?

— Evet, kilisede gördüğün aziz resimleri gibi...

— Oh oh, güzel!.

— Kevi amca, biz başka bir şey için gelmiş değiliz, bu bay senin de resmini yapmak istiyor.

— Ben aziz değilim ki...

— Yok, aziz olduğun için değil... İçinde birçok Macar bulunan bir resim yapmak istiyor da, bunlardan biri de sen olasın diye hani...

Kevi kuşku ile bize baktı:

— Eyy, dedi, ben bu iş için çok yaşlıyım, artık. İşte çocuklarım burada... Onların resmini yapsın...

Ressam :

—İşte onun için ya, dedi; yaşlı olduğunuz için hoşuma gidiyorsunuz. Sizden kırmızı yüzlü bir Homer yapmak istiyorum. Yeni bir anlayış... Yalnız bir gözü kapalı, kadehleri arasında oturmuş, heyecanla eski yiğitlerin ününü ırlayan bir Homer...

İhtiyar doğrularak:

— Ne ne ne, dedi, beni «hohéer» (cellât)

mi yapmak istiyorlar?

İhtiyarı yatıştırmak istedim:

— Yok canım, ne cellâdı...

— Homer adında bir Yunanlı...

İhtiyar bütün bütün kızarak:

— Yunanlı mı? diye sordu.

Yatıştırıcı bir sesle:

— Yanlış anlama, dedim, bu sadece bir resim olacak...

Ressamın on beş dakika kadar susması gerektiğini anladım. Benim ressamım, bu inandırma işinde her yolda bana yardım etmek istiyordu.

— Başınıza çok uygun düşecek bir sakal yapacağım, dedi.

İhtiyar kızmıştı:

— Yoo, bu bay artık bunu yapamaz. Baya saygım vardır, ama izin vermem.

Ressama:

— Bayım, siz susun, dedim, bırakın yalnız ben konuşayım.

Ressam büyük bir üzüntü ile kuyunun kıyısına oturdu; fırçasını çıkararak viran anbarı çizmeğe başladı.

Şimdi evden kadınlar da çıkmış gelmişlerdi. Onlara döndüm. Bayan Kevi'ye:

— Bak teyze, dedim, burada nasıl çekişiyoruz. Bu bay ressam, uzak yerlerden köyümüze birkaç resim yapmak için gelmiş. En güzel çocuğun, en güzel kadının, bir de en güzel ihtiyarın resmini yapmak istiyor. İhtiyarlar arasında en güzel Kevi amcayı bulduysa ben ne yapayım? Ondan başka bir istediği yok, yalnız karşısında on beş dakikacık dursun, o kadar... Ama Kevi amca razı olmuyor, Oysa, yabancı bir ülkede, resmini bir yere asıp da: «Bakınız imparatorlar, kırallar!. Macar topraklarında ne güzel, kırmızı yüzlü ihtiyarlar var!» dese ne kadar ün kazanırdık! Kevi amcaya ünler yağardı, kutsanırdı. Gazeteler de basarlardı.

İhtiyar kadın sevimli bir yalvarış haliyle:

— Peki ama, neden izin vermiyor? dedi.

İhtiyar, daha yumuşak, yanıt verdi:

— Burada daha genci var. Yaşlı at tırıs gitmez...

— Ama, bay amca, ihtiyarın gerektiği yerde de gencin işi yok. Eğer havari Aziz Petrus'-

un resmini yirmi beş yaşında bir delikanlı olarak yapsalardı bu işe ne derdin?

Delikanl İmre, ressamın arkasından haykırdı:

— Bakın, bakın, anbarımız!...

Anbar, ressamın bezinde sarararak tıpkı tıpkısına belirmişti. Büyük ceviz ağacı da yanı başındaydı.

Resim, ihtiyarın da hoşuna gitmişti:

— Ne güzel, dedi. Eh, benden de ne delilik isterseniz yapın! Bay öğretmenin batırı için izin veriyorum.

Ayağa kalktı, odaya yürüdü, karısına seslendi:

— Benim bayramlıklarımı ver...

Ressam:

— Giyinmek istemez, dedi, ben yalnız başınızın resmini yapacağım.

— Başımı mı? Ya ben ondan sonra elsiz ayaksız neye benzerim?

Ressama susması için el ettim; sonra:

— Amca, dedim, pencereden dışarıya bakıyormuşsun gibi olacak. Seni sokaktan gören

ne elini, ne de ayağını görebilir. Doğru değil mi?

İhtiyar anlamıştı, ama yine içeriye girdi, bayramlıklarını giyindi. O, bunu şöyle kabul ediyordu: ressam giyimlerini çizse de çizmese de ebedileşeceği saat yine bir bayramdı.

Koltuğuna oturdu; kımıltısız kaldı; kendini resme bıraktı.

Avluda bir tapınma sessizliği. Ressam güvenli, çabuk bir elle bez üzerinde başına çizgilerini yuvarlaklaştırdı; burnu, gözleri, bıyığı gölgeledi, başı yaban kestanesi koyuluğunda bir renkle boyadı.

Çizmeci tahtaperdeden eğilerek:

— Şimdi başlıyor, ama, daha biçimi ortaya çıkmadı, diye haber verdi.

Ressam çabuk çabuk yüzü kırmızılaştırıyordu. Buruşuklar henüz görünmüyor... Her şey renk lekelerinden ibaret... bunu gören Bayan Kevi ellerini çırptı:

— Ay ay, yirmi yıl önce işte böyleydi!.

İhtiyar Kevi yirmi yıl önce ne biçim olduğuna aldırmıyarak sessizce koltuğunda çubuğunu içiyordu.

Avluda seyirciler birden çoğaldı. Bayan Bozoki de içeriye girmişti. Ufak tefek, zayıf, mahzun duruşlu bir kadıncağız... Bugün ne diye bayramlık siyah giyimlerini kuşanmış, bilmem... Ama, giyinmiş işte...

Bütün kadınlar resme bir göz atıp sonra işlerine koşuyorlar... Orada bir o kaldı. Resme dikkatle bakıyor...

Sonra, fısıldayarak soruşturuyor:

—Bunun için ne verecekler? Ne kadar verecekler?

—Ooo, galiba resmini yaptırmak istiyorsun!

— A, Tanrı korusun! Nasıl olur? Sadece sordum...

Bayan Kevi:

— Hiç; dedi, hiçbir şey vermiyoruz. Kendi zevki için bayımın resmini yapıyor... Ama, tıpkısını yaptı, değil mi?

Tahtaperdeye dirseklerini dayamış olan çizmeci:

— Kulağını oynatma, dedi, şimdi onu «yağlıyor».

İhtiyar, kulağını kımıltısız tutuyor.

Hayret büyüdükçe büyümede... Daha on beş dakika geçmemişken avlu hayretten, gülüşten geçilmiyor...

— Tıpkısı, tıpkısı...

Çizmeci diyor ki:

— Hah! Şimdi dünyada iki tanesin Kevi amca!...

Bekçi haber veriyor:

— Hazırlanıp bitince seni asacaklar!...

Bunun üzerine ihtiyar da sessizlikten sıyrıldı. Kalktı. Kısa adımlarla resme doğru hızlı hızlı yürüdü.

—Böyle mi imişim? diye keyifle mırıldandı. Ha, böyleyim ha!...

Ressam yanıt verdi:

— Daha tamam değil. Yarın yine geleceğim. Yarına kadar kurur... İşte ondan sonra srra zifte gelecek...

— Ne gelecek?

— Şey... Zift... Ötesini berisini ziftle yağlıyacağım da...

— O da nesi?: Ama ben bunun için karşında duramam...

— Sizi değil, şu gölgeyi... Gözleri daha derin olsun diye bay amca!...

Sokakta, Bayan Bozoki, her yanı çamur içinde, geliyordu. Köprünün başında:

— Canım, iyi yürekli bayım, dedi...

Biz durunca, ellerini birbiri üzerine koydu, devam etti:

— Çok yalvarırım size sevgili resimci bayım, benim küçük kızımın, İlonka'nın...

Ressam yanıt verdi:

— Bilmem, vaktim olacak mı?... Sizin küçük kız hangisi?...

Kadın, yaşlarla yıkanan gözlerle:

— Öldü, canım, öldü... dedi.

Sözleri ağzında boğulduğu için ben açıklıyorum:

— Biricik kızı idi... Güzel gözlü bir yaratık...

Kadın:

— Öyle... öyle... diyor.

Ressam omuzlarını kaldırıyor:

—Acı şey... Fotografı filân var mı?...

— Yok, canım sayın bayım... İşte onun için istiyordum ya... Yok çünkü...

—

Az sonra, birlikte eve doğru giderken ressama, kızcağızın yalnız anasının sevgilisi değil, köyde gerçekten çok sevilen küçük, mavi gözlü, sarışın bir çocuk olduğu söyledim. Zavallıyı kuşpalazı götürmüştü...

Söz başka konulara döküldü. Avcılıktan söz açtık. Bu yıl burada yaban ördeği boldu. Akşam üzeri ressamı çıkardım. Kayığa bindik, kamışlıkta ördekleri gözlemeğe koyulduk.

Ressam avlanmak istemiyordu. Kamışlığın akşam tablosuna dalmıştı... Kamışlıkta gün batımı...

— O küçük kız annesine benzer miydi?

— Yaşayıp da büyüseydi tıpkısı olacaktı...

Neşelendi:

— Bir deneyeyim, dedi, kadını yedi yaşında imiş gibi çizeceğim...

— Olur mu?

— Elbette... Saçlar daha sarı olacak; gözler daha iri, daha mavi... Kaşlarını daha ince, daha kalkık yapacağım... Yüzünü yuvarlak-

laştıracağım... Yoksa uzunca mı idi?

— Evet... Küçük bir kuşun yüzü gibi... O kadar ince idi...

Kadın, başka bir gün, ölmüş çocuğunun resmini yaptırmak için ressamın karşısında durursa kızının portresini alacağını biliyordu. Nasıl oturmazdı ki?.

Resim bittikten sonra ressam yeşil bir çerçeve yapıverdi. Kadını çağırdık.

Kadın resme baktı; birden gözlerinden yaşlar boşandı. Üzgün bir sesle:

— Tanıyabildin mi? diye sordum.

— Nasıl tanımamam bay öğretmen, yanıtını verdi, ama, zavallıcık öteki dünyada çok değişmiş...

Sınır Taşı

Gezicinin biri yolun kıyısındaki taşa oturur. Bu, Fodor'ların tarlasını Kevi'lerin tarlasından ayıran sınır taşıdır. Gezici bunu ne bilsin? Bilse de umurunda mı? Taşın altını herhalde bir köstebek kazmış olmalı, çünkü adam üstüne oturunca yerinden oynar, onun dikkatini çeker. Altında gömü bulunması olanaksız değildir.

Kalkar.

Taşı şöyle bir çevirir, sopasiyle yerini eşeleyip karıştırır

Oracığa gizlenmiş birkaç böcekten gayrı bir şey bulamaz.

Yoluna gider.

Taş, kımıldatıldığı yerde ,eski yerinden yarım karış kadar ötede kalır. Güz yağmurları gelir, taşın yatağını ıslatır; kış gelir, yere mıhlar.

Bahar başlarında güzel bir gün İmre Kevi göründü. Sabanını taşın yanından toprağa batırarak atını dehledi:

— Deh!

Gözü taşa ilişince kaşlarını çattı. Bir sağından, bir solundan baktı:

— Hım!

Komşunun tarlasına bir göz attı, sonra düşünceli düşünceli kendininkini ölçtü. Elini kalçasına dayadı, başını salladı :

— Bak sen!

Kamçısını yakaladı. İki tarlanın genişlikliklerini ölçüp yüksek sesle hesapladı. Sonunda başını bir daha salladı, ağır bir küfür savurdu.

Kevi'nin oğlu tarlanın öteki ucundan bütün bu ölçüp biçmeleri, baş sallamalarını gör müş, hattâ küfürleri bile işitmişti. Onun geri dönmesini beklemedi. Sabanı çekerek Fodor'a doğru yürüdü.

— Merhaba Fodor amca.

Fodor, omuzu üzerinden asık suratla cevap verdi:

— Merhaba.

— Ne olmuş?

— Ne mi olmuş? Ne olmuş ha?

Sonra çocuğa sert, kuşkulu, baktı:

— Şu sınır taşını görüyor musun?

— Görüyorum; görmez olur muyum?

— Biz çizilik yer şu yana kaydığını da görüyor musun?

— Pek böyle bir şey görmüyorum.

— Görmüyorsun ha? Elinin körü! Sen görürsun sonra! Görmezsen ben hepinize gösteririm.

Sabanını topraktan çekti; ceketini sabanın koluna attı. Atını geri çevirdi. Öfkeyle bağırdı :

— Deh!

Öğleden sonra beş kişiyle birlikte tekrar tarlaya geldi. Hem Kevi'lerin hem Fodor'ların tarlasını belediye ölçüsüyle ölçtüler. Kevi'nin, Fodor'un tarlasından bir çizilik yeri ekmesi bizim köyde kimsenin aklına getirmiyeceği bir utanmazlıktı. Hele sınır taşının yerinden oynatılması?.

Kevi'ler de çıkıp gelmişlerdi. İhtiyar Kevi, Pal ile İmre. Fodor ordusunu slâmladılar. Onlar da selâmı karşıladılar ama el sıkışmadılar.

Ardından ölçüyü Kevi aldı. Her iki tar-

ľanın genişliğini ilkönce sağďan sola, sonra soldan sağa ölçtüler. Gerçekten taş yerinde değildi. Birisi öteye çekmiş, bu kesindi.

Fodor komurdandı :

— Birisi...

Pal Kevi silkindi:

— Yoksa aklına bir şey mi geliyor senin?

— Benim bir şey dediğim yok, ama taş kendi kendine kımıldanabilir mi?

Sonra çevresine bakındı. Yargıçla iki tanık susuyor, ciddî ciddî çubuklarını çekiyorlardı.

İhtiyar Kevi de söze karıştı :

— Saçlarımı namusumla ağarttım. Oğullarım da cezaevinin eşiğine ayak atmış değildirler.

Ama Andras Fodor'la artık akıllıca konuşmak olanağı kalmamıştı. Yüzü kızarmış, gözleri kan çanağına dönmüştü.

Pal Kevi'nin de kan başına sıçramıştı; karşılığı yapıştırdı.

En sonunda Pal Kevi'nin Fodor'a saldırıp boğazını sıkmasiyle söz sona erdi. Oradaki bir sürü insan araya girmeseydi kan çıkacaktı.

O zamandan beri bir daha ne Kevi'ler Fodor'ları, ne de Fodor'lar Kevileri görmediler.

Eh, bundan olaganüstü bir şey yok. İnsan hırsızı da, iftiracıyı da, kaatili de bağışlar; ama bir çizilik toprağını ekip biçeni bağışlamaz, Ben de bu işteki öfkenin anlaşılabilir, yalnız Fodor'ların Lidi'siyle Kevi'lerin İmre'sinin üzüntülü olduklarına acınıyordum.

İmre daha bir okul çocuğu iken Lidi'ye karşı ilgili besliyordu. Lidi ile alay edenleri döverdi. Kızla **tutorica** (x) sözü için eğlenirlerdi çünkü **k** harfini söylemezdi. Bugün bile dikkat etmezte yanılır. Oysa artık onaltısını süren bir kızdır. Yüzünde -belki bu yüzden- hâlâ da ürkek bir yavaşlık vardır. Fakat hoş kızdır. Fodor'ların onu iyi giydirdiklerini herkes bilir. Biricik çocuklarıdır. Hepsinden daha sarışındır. Gözleri, bizim bütün kadınlarımızda bulunmıyan bir maviliktedir. Endamlıdır. Yürüyüşünde cana yakın bir salınış vardır.

Kışın bir kez penceremin altında buluşmuşlardı. Lidi, kimse geliyor mu diye çevresi-

---

(x) — Macarca **kukorica,** mısır demektir. ç.

ne bakındı. Kimseler yoktu. İmre'yle birkaç söz konuşmak için durdu. El de sıkıştılar. İmre, Lidi'nin elini eline almış, soluğu ile ısıtmıştı.

Mart başlarında bir gün İmre, ormandan eve bir demet kar çiçeğiyle dönmüştü. Şapkası, çiçekleri çevresine taktığından bembeyaz olmuştu. Kapıda duran meyhaneci, çiçekten versin diye İmre'yi çağırdı.

İmre'nin cevabı şu oldu:

— Kobi, yüz florin versen bundan sana vermem.

Gece, Lidi anneme bir demet kar çiçeği getirmişti.

Çizi dâvasından sonra Lidi'nin gözleri günlerce kızarık kaldı. İmre ise süsen bir boğa gibi asık suratlıydı.

Birkaç hafta sonra Kevi'ler bir akşam oraktan eve dönüyorlardı. Lidi de o sırada suya gidiyordu. İmre geriye kaldı. Kuyuya seğirttiğini gördüm. Kovayı yukarı çekti. Lidi de bundan testisini doldurdu.

Pal Kevi arkasına bakınca durdu. Kardeşini bekledi. Yanına yaklaştığı vakit kamçısını

çevirerek elinde tehditle tuttu. Fakat İmre göğsünü gererek boynunu yukarıya kaldırdı; ağabeysinin karşısında direnerek durdu. Sade şunu söylediğini durdum :

— Görelim hele!

Peter Kevi kamçısını indirdi. Yanyana, eve doğru yürüyüp gittiler.

Bundan sonra Lidi ile İmre'yi ta ağustosta yine birlikte gördüm. Fodor'ların bahçesinin kıyısında ,yaşlı, iğri büğrü kaysı ağacının altında duruyorlardı. Ay çite ve üzerlerine vurmuştu.

İmre'nin elinde beyaz bir mendil, Lidi'nin mendili vardı. Ama bununla kendi gözlerini değil, Lidi'nin gözlerini siliyordu. Bir ara kızı göğsüne çekti. Ona bir şeyler, benim de bildiğim bir şeyler söyledi.

Ardından çok geçmeden bir sabah, İmre çocuğun evden kaçtığı haberi köyü dolaştı. Haber gerçekti. İhtiyar bayan Kevi anneme sızlannmıya, ağlamıya geldi. Oğlu sabahleyin heybesini sırtına vurmuş, yürümüştü. Bağa gittiğini sanmışlardı. Köyün kıyısında Topal Gal'ın çocuğiyle, kendisini bir daha bekleme-

meleri, askere gideceği haberini göndermişti.

Ben:

— Yok canım, dedim, daha yoklamaya çıkmadılar.

— Hayır hayır; bunda bir yanlışlık yok. Ama nedeni var. Çingene karısı ona bir kök içirmiş, bundan yürek çarpıntısına uğramıştı. Ah canım yavrum, kendisinde yürek çarpıntısı olduğunu söylemesi gerekiyordu. Bunu söylemiş, büsbütün kurtulmuştu. Şimdi ise kendi gidiyor.

— Peki buna sebep nedir?

Bayan Kevi :

— Onu Tanrı bilir, diye mavi ketenden mendiliyle yaşlı gözlerini silerek yanıt verdi. Yavrum, biz onu kötü bir sözle incitmiş değiliz. Hem öylesine hasta gibiydi ki, o gün şöyle bir küçük piliç hazırlıyayım, ya da kızartma yapayım mı diye sordum da istemedi.

Bir hafta sonra İmre geri döndü. Ne darıldılar, ne de sorguya çektiler. Ona, eğer asker olmak istiyorsa önce aklını gözden geçirtmesini söylediler.

Bir daha Lidi'yle bir araya geldiler mi,

bilmiyorum. Onları sık sık ayrı ayrı görürdüm, ama birlikte hiç görmedim.

Bir gün, güzel bir eylül güneşi ortalığı aldatırken, bütün kış - dedikoduları arasında köyde sözünü edip duracakları bir sahneye gözlerimle tanık oldum.

Tepede duruyor, güzün sarılı kızıllı renk alacalığını seyrediyordum. Benden birkaç yüz adım kadar ötede Papdülö'de çingene Şarközi, Fodor'a kerpiç yapıyordu. Andraş Fodor şimdi bütün gününü orada geçiriyor, çingenenin yanında, çubuğunu içip onun yalanlarını dinliyordu. Çingene de hamarat hamarat kerpiç kesiyordu. Fodor orada dineliyor, yanında da kır saçlı ihtiyar Kevi duruyordu.

Eğer ihtiyar tek başına olsaydı, kendine kerpiç lâzım olduğunu, çingeneyle pazarlık etmeğe geldiğini düşünecektim. orada tek başına değil, Andraş Fodor'la birlikte oturuyor, hem çingeneyle değil Andraş Fodor'la konuşuyordu.

Birbirlerinden ayrıldıkları vakit Andraş Fodor, ihtiyar Kevi'nin elini dostça kavramıştı.

F. Herzeg'in üç öyküsünü kızım Ezgi'ye armağan ediyorum.

S. N. Ö.

Ferencz HERCZEG (1863 - 194?)

Macaristan'da çökmete olan kibar orta sınıfın roman ve öyküsünü yazmıştır. Oyunları da vardır.

Türkçeye çevrilen yapıtları :

PAGANLAR. Çeviren : Sadrettin Karatay. Millî Eğitim Bakanlığı yayınları arasında Macar Klâsikleri'nde. 1945. Roman.

BİZANS. Çeviren : Sadrettin Karatay. Aynı yayınlar içinde. 1946. Oyun.

Kurbağalar

Güzel hasta kadın İngiliz Oteli'nin yollu tentesi altında durmuş, asık yüziyle, kıyı boyunca uzanan dar gezinti yoluna dalmıştı. Kocası salıncaklı sandalyede oturuyor, Cenova'ya doğru koşan vapurun arkada bıraktığı, ufukta kararan duman çizgisini dalgın seyrediyordu. Zirio yazlığından neşeli bir müzik duyuluyordu. Parkın önünde kibar konukların şerefine askerî bando çalmaktaydı. Tam da «O je Piérette» i çalıyorlardı.

Bayan Olga, hiçbir önsöze girişmeden:

— Ah ben erkek olsaydım, dedi, şu İngiliz lordunu tokatlardım.

Gezinti yolunun kanapelerinden birinde, elinde gazetesi ile beyaz mantar şapkalı bir İngiliz oturuyordu.

Kocası :

— Ama Olga, böyle bir şeyi nasıl söyliyebiliyorsun? diye ona darıldı.

Olga küçümsiyerek :

— Lord da değil, Colshesterli terzi usta-

sının biri... diye kesip attı. Bir İngiliz centilmeninin Times okuması, soğukkanlı olması gerektiğini bir yerde okumuş olmalı... Bakkal herif!

Koca, karısına kaygılı bir bakış fırlattı :

— Yine sinirli... Seni üzen nedir böyle?.

— Bana gördüğüm her şey dokunuyor. Bu memleketten usandım, boğazma kadar geldi. Sonsuz mavi bir gök, mide bulandırıcı yumuşak bir hava, limon kokusu ve «O je Pierette»! Ne biçim limonatalı bir dünya burası! Her yerde limonla palmiye... Güzelim bir akasya yada erik ağacı görmeyi o kadar istiyorum ki... Yurda dönünce evdeki bütün palmiyeleri defedeceğim...

— Ya deniz! Denize bak, ne görkemli!

— Bırak şu denizi canım! Bu da mı deniz? Doğru dürüst kabarıp şişmesini bile bilmiyor... Bizim Tuna'mız başkadır... Sonra bu adamlar! Bak, şu yandan İtalyan deniz yarbayı geliyor.

— Hiç olmazsa selâmına karşılık ver!

— Merhaba, koca moruk!

— Olga, bu da ne demek?

— Ne varmış canım Nasıl olsa anlamıyor! Bak, ne mutlu sırıtıyor... İhtiyar budala! Bu sıcakta boğazına kadar sırmalı üniforma içinde dolaşıyor... Saçını da bir berber delikanlısı gibi maşalıyor, bıyığını boyuyor. Sabahleyin sırtına avcı giyimini geçirip sarmaşıklar arasında bülbüllerle tarla kuşlarını vurmağa gidiyor. Kendisine, bizim şövalyelerimizin de Rétyezat'a ayı avına gittiklerini söyledim.

— Peki ama burada başka insanlar da var.

— Evet, yaka iliğinde Lejiyon donör kordelası taşıyanların hepsi de kumarda sahtecilik ediyor.

— Nereden biliyorsun?

— Fransız oda hizmetçim söyledi. O her şeyi bilir. Bak, şu yanda Moskof prensi gidiyor. Bak hele, köylünün beyaz silindiri de varmış!

— O sana ne yaptı ki?

— Moskof prensleri dünyanın en can sıkıcı yaratıklarıdır. Hep oda hizmetçimi kucaklayıp durur.

Koca, neşesiz bir tavırla sigarasını fırlattı:

— Ne biçim görüşlerin var? Olga, sen bir az terbiyesizsin...

Olga yüzünü kocasından yana çevirdi, gözleri yaşlıydı. Erkek onun elini ayıplarcasına yakaladı.

— Neyin var sevgilim? Kendini iyi bulmuyor musun?

Kadının, içinde boğduğu acılar dışarıya fışkırdı, sinirli sinirli hıçkırmağa başladı.

— Memlekete gidelim, memlekete! diye soludu.

Kocası onu odasına götürüp oturttu, beyaz elini okşamağa başladı. Biraz üzgündü.

Olga hafif hıçkırıklarla:

— Bak, dedi, artık kış geçti, bahar da geçiyor, biz hâlâ bu kötü yabancı ülkedeyiz. oysa şimdi memlekette, Bansag'da olmak ne iyiydi!. Bahçemiz artık pek güzelleşmiştir... Şimdi kestaneler, kaysılar, yaban eriği çiçeklenmektedir... Hem hasta da değilim ki, yalnız bir az sesim kısık... Hattâ, uzun süre burada kalırsak gerçekten hastalanacağım. Görürsün, çok geçmeden dağlardan rüzgâr kopar, o korkunç kireçli rüzgâr...

Kadın yaltaklanarak kolunu kocasının boynuna doladı:

— Memlekete gidiyoruz, değil mi?

— Eğer mutlaka istiyorsan... Doktorla bir konuşayım da...

— Onunla konuşma, çünkü düzenbazın biridir. Bütün yaz boyunca Berlinde öksürür, kışın da burada. O mu beni iyi etmek istiyor? Oysa ben hasta da değilim; artık sesim de düzeldi. Şarkı bile söyliyabiliyorum...

Tarala trala diye söylemeyi denedi; zavallının sesi çatlak bir gümüş çıngırak gibi çınladı. Kocanın yüzü asıldı.

— Peki, madem ki istiyorsun, yurda dönelim!

Yola çıktılar. Doktor, gezilerini ağır almalarını, büyük molalar vermelerini söyledi. Koca, hilenin her çeşidi ile karısını birkaç şehirde tutmağa çalıştıysa da kadın şımarık bir çocuk gibi ateşli bir sabırsızlıkla yolculuğu aceleye getiriyordu.

— Cenova! Bu şehirden nefret ederim. Tıpkı, şu denizin kıyısında çürüyen kocaman bir hayvan iskeleti gibi... Bu katran kokusu soluğumu tıkıyor. Gidelim buradan!

Milano'ya varlılar. Kadın hiçbir şeyi, hele Dom'u görmek istemediğini söyledi.

— Ne biçim tapınaktır o ki insanlar oraya tapınmaya değil, hayran hayran bakınmaya giderler! Oysa üzerinde hayran olunacak bir şey de yok... Sanki ak bir kâğıttan makasla oymuşlar... Hiç olmazsa Venediğe gidelim!

Venedikten ona kanalların balık kokusu dokundu; öldürücü sesizlik kederlendirdi, huysuzlaştırdı.

— Ne arıyoruz burada? Haylâzlarla güvercinleri görmek istiyorsak Mark alanına, balıkçı kadınları görmek için de Rialto'ya gitmemizin hiç de gereği yok. Bunlar başka yerde de bulunur. Ne arıyoruz burada?

Viyana'ya geldiler. Olga otelin odasına kapandı; sokağa bile çıkmak istemiyordu.

— Viyanalıları sevmem. Buranın fayton sürücüleri başka yerlerin beyleri gibidir, beyleri ise başka yerlerdeki faytoncular gibi davranırlar. Bu tükenmez patırtıdan sağlama yürek çarpıntısına uğrıyacağım...

Akşama doğru Budapeşte'ye vardılar. Daha sabah erkenden kadın artık yolculuğa hazır bir halde, şapkası ile eldivenlerini giymiş olarak kocasının karşısına dikildi.

— Çabuk ol! Tiren bir saate kadar kalkıyor...

Koca bu defa karşı koymadı. Kadının sabırsızlığı ona da geçmişti, o da yurdunu arzulayordu.

Ekspres Büyük Ova'dan takırtılarla geçiyordu.

Kadın köşeye büzülerek bütün gün uyukladı. her istasyonda işaret çanının vuruluşiyle yerinden fırlıyor, solgun bir gülümseyişle kocasının araştırıcı gözlerine bakıyordu.

Gün kararmağa başladığı vakit artık Banat ovasının ortasına varmışlardı. Önlerinde kaba saba Sırp köylülerinin tirene baktıkları pis istasyon binaları; saz örtülü, çarpık kulübeleriyle yoksul köyler; demiryoluna giden dönemeçli, biçimsiz şoselerde, sıska, bitkin atlar koşulu köhnemiş arabalar; bataklıklı çayırlarda uzun şeritler halindeki birikintilerde çürüyen sular...

Koca, büyüleyici güzellikteki görkemli Riviera'yı hatırlıyor, Tanrının bu zavallı yurduna övey ana işlemi yaptığını düşünüyordu.

Küçük bir istasyona vardılar. Ortalık büs-

bütün kararmıştı. Hafiften serpeliyen bir bahar yağmuru pencerelere vurmağa başladı. Yakın sazlıklarda binlerce ve binlerce kurbağa vrak vraklarla bağrışıp çığrışıyor, sesler millerce uzaktan duyulabilen melânkolik bir uğultu halinde toplanıyordu.

Kadın birden uyuklamasından sıçradı, çevresine şaşkın şaşkın bakındı. Sonra pencereden süzülüp gelen şamataya kulak verdi. Yüzünde yavaş yavaş gün ışıklı bir gülümseme belirmeğe başladı; gözlerine tatlı yaşlar sızdı, duygulanmış, yumuşak bir sesle kocasına döndü :

— Memleketteyiz! İşitiyor musun? Kurbağalar!

Yufka Yürekli Kıral

İyi biliyorum; vaftiz - oğlun üç dileğini yerine getiren o bildiğimiz peri, artık masal dünyasında o denli yeni bir şey değildir. Acınmağa değer bir iş, ama, işte, tekrar edip duran olaylar vardır ki tekrar edişleri insanın onlara önem vermemesini gerektirmez.

İyi yürekli peri bir vaftizde, çocuğun üç dileğini yerine getireceğini yine vaadetmişti. Çocuk elbette bir kıral oğluydu; çünkü periler kapıcıların vaftizinde bulunmaz.

Çocuk aklı ile saçma sapan bir şey istemeğe kalkışmasın diye, babacığı tılsımı ona bıyıkları terlediği, ülkenin yarısını miras olarak aldığı vakit söyledi.

Genç kıral bir yıl kadar hiçbir şey istemedi. Sonra, savaşa girişmeğe, komşu kıralın ülkesini almağa karar verdi. Dünyaya ün salmak eninde sonunda kıralların ödevidir; bunu ise pek savaşsız elde edemezler.

Kıral bütün savaşçıları orduya çağırdı.

Başkentin dolayları çadırlar, insanlar, atlar, arabalar, toplarla doldu.

Komşusuna savaş bildirisini iletmeden önce, kıral, odasına kapandı; doğuya doğru yönelerek vaftiz - anasının adını çağırdı. Peri hemen karşısında belirdi

— Dile benden ne dilersen, sevgili vaftiz-oğlum?

— Savaşa gidiyorum, vaftiz - anacığım!

— Sana zafer sağlamamı istiyorsun demek?

Genç kıral, ağırbaşlı:

— Yok, hayır, diye bağırdı; onu istemiyorum. Çünkü bu, sahtecilik olur. Kim daha mertse savaşta o yensin! Ama, ben savaşın nasıl sona ereceğini bilmeyi çok isterdim!

İyi yürekli peri gülümsedi :

— Bileceksin!

Vaftiz - oğluna, gün batısına doğru dönmesini, gözlerini yummasını buyurdu; sonra, ince yapılı peri, elini kıralın alnına koydu.

Kıral görmeğe başladı. Kendisini şanla şerefle, mutluluk içide, ordusu başında düşman başkentine girerken gördü. Halk onu yerlere kadar eğilerek karşılıyordu. Ürkek, ağlamaklı

güzel genç kızlar küheylânının önüne çiçekler serpiyorlardı. Bütün bunlar çok güzeldi. Ama, birden kıralın yüreğini buz gibi soğuk bir el kavradı. Ölmüş bir çicuk gördü. Yanmış bir evin eşiğinde, dayanılmaz bir biçimde, çiğnenmiş bir çiçek gibi solgun yatıyordu. Küçük, sarışın bir okul çocuğu idi; gömlekçiği kanlar içindeydi. Kaskatı kesilmiş parmakları ile bir palyaço bebiği sıkmaktaydı.

Fatih kıral :

— Bu çocuğu kim öldürdü? diye sordu.

Ama ne asker, ne de halk yanıt vermediler. Onlar bir çeşit gölge resimler halindeydiler. Onların yerine peri yanıt verdi :

— Çocuğu bir top mermisi öldürdü. Senin toplarından şehre atılan bir mermi...

Kıral, kederlendi :

— Erkekleri öldürürüm; askerleri de... Ama, çocukları öldürmek...

Peri omuz silkti :

— Bu, her savaşta olan işlerdendir, diyerek kayboldu.

Ordu yola çıkmak için sabırsızlanıyor, acele ediyordu. Kıral ise duraksıyordu Garipti,

ama gerçekti: durmadan o küçük okul çocuğunu düşünüyordu. O şimdi sevinç içinde koşup durmakta, şu anda belki de kuklasiyle oynamaktaydı. Ama, birkaç gün sonra, askerleri memleketlerine yolladılar. Savaş olmıyacaktı.

Kıral artık savaş şanını şerefini düşünmek istemiyordu. Tersine, ulusunu gönendirmeyi kararlaştırmıştı. Böylece, savaşçı kırallar kadar değilse bile, yine ünlü bir kıral olabilirdi.

Halkın çektiği acıları öğrenmek üzere bütün gün mahkeme kürsüsünde oturuyor, geceleyin ise kılık değiştirerek şehri dolaşıyordu.

Bir yıl sonra, artık yetesi şey öğrenmiş olduğunu kanısına vararak yeniden odasına kapandı, vaftiz - anasını çağırdı.

— Dile benden ne dilersen sevgili vaftiz-oğlum!

— Ulusumu gönendir vaftiz - anacığım! Para'nın dile gelmesini sağla! Çünkü her acının nedeni paradır. İnsanlar para için birbirlerini ayaklar altına alıyor, soyuyor, yığın yığın öldürüyorlar. Para ise, bu dilsiz köle; kendisini suç yolu ile de, hak yolu ile de arayana

aynı çaba ile hizmet ediyor. Eğer altın konuşabilseydi her şey yoluna girerdi. Para kaatilin cebinde haykırmaya, altın ihtikârcının sandığında hıçkırmaya başlardı. Hele sen paranın dile gelmesini sağla da bak, dünyada bir daha suç işlenmiyeceğini göreceksin!

Peri gülümsedi :

— İstediğin gibi olsun, dedi. Yarından tezi yok para konuşabilecek.

Bunu söyledikten sonra kayboldu.

Kıral ömründe o geceki kadar tatlı bir uyku uyumamıştı. Yarın en gönenli ülkenin kıralı olarak uyanacağı düşüncesiyle yatağına girmişti.

Ama, sabah karanlığında birden bire uykusundan uyandı. Korkunç, acı bir gürültü sarayın duvarlarını sarsıyordu. Yüzbinlerce ses haykırıyor, hıçkırıyor, ah ediyor, sövüp sayıyordu. Sanki yüzbinlerce çaresiz günahlı, cehennemin ateşinde yanmaktaydı.

Kıral ürkerek yatağındanı fırladı. Patırtının geldiği yöne yürüdü. Dışarda, kemerli uzun koridorlarda ölüm korkusuna uğramış uşaklar, titrek ellerinde yanar mumlarla bekleşiyorlar-

dı. Hiç kimse bu ecinnili patırtının nedenini bilemiyordu. Esrarlı koridorlardan öyle yürek parçalayıcı bir acı yankılanıyordu ki uşakların saçları dikilmiş, korkudan dişleri birbirine çapıyordu.

Koridorun ucunda demir çaprazlı büyük bir kapı vardı. Kıral haznesinin kapısı. Gürültü oradan geliyordu.

Kıral:

— İçeride kim var? diye sordu.

— Kimse yok! dediler. Yalnız jandarmaların dün getirdiği vergi paraları var.

Kıral hiçbir şey söylemedi. Geri dönerek odasına kapandı. Orada vaftiz-anasını üçüncü defa çağırdı.

— Dileğin nedir sevgili vaftiz-oğlum?

— Kıral olmamak istiyorum!

Göçen Anılar

— Bu düşünce beni düşümde mi, yoksa uyanık iken mi yakaladı, bilmiyorum? Çoktan beri ruhumun derin yerine gizlenebiliyordu. Sonra bir gün, beklenilmedik bir anda, gölün aynasındaki kabarcıklar gibi, anılarımın ortasında beliriverdi. O zamanda bu yana onu içimde, tıpkı olmuş bir işin anısı gibi taşımaktayım.

Bu süzleri, uyumu hoş, biraz kapanık bir erkek sesi, loş bir odada söylüyordu. Lâmbaları, akşam yemeğinden sonra tamamiyle söndürmüşlerdi. Yalnız büyük şöminenin ateşi aydınlık veriyordu. Kızıl ışıkları ak bir kadın giyimi ile, birbiri üstüne atılmış iki çift erkek ayağına vuruyordu. Her çift ayağın üzerinde ak bir plâstıron parıldıyor, her plâsronun üstünde de ateşleri ışıldıyordu.

Erkek sesi yeniden konuştu:

— Geçen güzdü. Rusya'ya gidiyordum.

Akşam vakti Galiçya'daki sınır köyüne vardım. Orada dört saat kadar tiren beklemek zorundıydım. Ömrümde bundan daha sefil bir bölge görmemiştim. İstasyon bile o kadar ıssızdır ki insanın, çevresine bakınça ağlıyacağı geliyordu. Çokça ısıtılmış bekleme salonuna bir yığın insan tıkılmış, uyukluyordu. Bu yüzden, dışarıda yumuşak bir yağmur serpelediği halde, hiç değilse raylar arasında dolaşarak vakit geçireyim dedim.

Sivrilemesine uzanan çatının altında solgun yüzlü insanlar uzun bir sıra halinde çömelmişlerdi. O kadar sessiz, kımıltısız oturuyorlardı ki sanki fantastik bir gece kuşu sürüsü gibiydiler. Bakışları bulanık, kaftanlı erkekler, taş yüzlü beyaz kadınlar. Hattâ yırtık pırtık çıkınların arasına çömelmiş olan çocuklar bile sağır ve dilsizmişler gibi bir hal takınmışlardı. Bunlar, Rusya'dan kovulmuşlardı. Şimdi, Galiçya içlerine gidecek tireni bekliyorlardı.

Bir aşağı bir yukarı dolaşıyordum; hareketlerimin birdüziyeliğine kendimi tamamiyle kaptırmıştım. İşaret çanı arada bir mélânkolik bir vuruşlar çınlyordu. Elindeki su testisiyle topallıyarak gidip gelen bir çocukçağız,

anlaşılmaz bir bağırış koparıyor, bu ses, hasta bir tavuğun hırıldayışı gibi yankılanıyordu.

Kuzeye doğru, bu çıplak düzlükten uzaklarda, ufak beyaz ateşten noktalar pırldıyordu: Rus istasyonunun elektrik lâmbaları. Bölgenin buradan Ural'a değin bir düzeyi uzanıp gittiği, şimdi giysimi ıslak, yapışkan bir hale koyan bu güz yağmuru serpeleyişlerinin Asya sınırında da herhalde aynı olduğu düşüncesini dürtüleyici, acı verici buluyordum.

İstasyonda üç hat vardı. Üçüncüsü çok az kullanılmış gibi, pastan kırmızılaşmıştı. Traverslerin arasında bol, soluk bir çimen bitmişti. Su kulesinden petrol kokan küçük depoya değin belki yüz kez gidip gelmiştim ki birden kuzeyde, Rus sınırı üzerinden hızla yaklaşan iki ateşten göz gördüm. Lokomotif lâmbalarıydı. Ancak, kırmızı değil de leylâk rengindeydiler. Tiren bir düş sahnesi gibi, kolaylıkla, hafif bir gürültü bile çıkarmadan istasyona girdi. Hiç kimsenin onunla ilgilenmediğini şaşarak gördüm. Hep aynı biçimde büyük Pullamann vagonlarından sıralanmıştı, bütün pencerelerinden baygın, soluk bir leylâk rengi ışık sızıyordu. Perdelere insan başlarının

gölgeleri çiziliyor, ama içeride oturan yolcular bu yoksul, küçük istasyonla pek ilgilenmiyorlardı. Her halde çok uzaklardan geliyor, çok uzaklara gidiyorlardı.

Dördüncü ya da beşinci vagonun kapısı açıktı. Kapıda denizci giysili bir çocukçağız, arkasında da, onu, perona düşmesin diye dikkatle tutan uzun boylu bir kadın duruyordu. Kayıtsız görünmeğe çalışarak önlerinden geçtim. Bu arada onları gizlice gözlüyordum. Yüreğim birden durmuştu, bütün örgenlerimi bir dehşet uyuşturdu: Aziz Tanrım, bu kadın benim ölen karıma ne kadar benziyordu!

Şaşılacak bir yalancı utanç beni yoluma devam için zorladı. Lâkin üçüncü vagona varınca döndüm, ağır adımlarla gerisin geriye geldim. Yüz onun yüzü, gözler, davranışlar onun gözleri, davranışlarıydı. Çocuk ise, dört yıl önce annesinin arkasından ölmüş olan oğulcuğum. Benim sevgili, akıllı Palkom!

Kadın hâlâ kapıda duruyordu. Beni fark etmiş olduğunu, ama tanımak istemediğini yüzünden anlamıştım... Sağlığında yaptığı üzere, duyarlı ruhunu incitmişim gibi, soğuk ağır bir

hal içinde başımın üzerinde ilerilere bakıyordu. Oğulcuğumun davranışı ise yüreğimi daha çok burkmuştu. Palko, küsmüş, ağzını büzerek önüne bakıyordu. O da bakışlarımdan kaçınmıştı.

Zavallı İrma bu kez çocuğu vagona aldı. Ben ise, yüreğimde sonsuz ateşli bir acı ile vagonun önünde durakaldım. Onların öldüğüne inanmış, artık onlarla pek de ilgilenmemiştim. O zavallılar ise, içlerinde büyük ve bundan sonra iyileşemiyecek bir incinişin acısiyle durup dinlenmeden benden kaçmış, göçmüşlerdi.

Vagonun önünde şaşırmış bir halde, duraksamış kalmıştım. Fakat sonra, işi bu kadarla bırakamıyacağımı düşündüm. İrma ile konuşmam, bu hazin göçüşün ne anlama geldiğini öğrenmem gerekti. Eğer onu bir nedenle üzdü isem belki beni bağışlardı. Hem sağlığında da bağışlamaktan başka bir şey yapmış değildi.

Vagonun dış kapısını açarak içeriye girdim. Leylâk rengi bir aydınlık içinde olan koridorda kimseyi göremedim. İlk kompartımanın kapısı kapalıydı, ama camdan içeriye bakabilirdim. İçeride çok yaşlı bir kadınla iki

erkek çocuk, bir de subay oturuyordu. Kadın, kucağında kara bir çanta tutuyor, çocuklara yiyecek paylaştırıyordu. Subaya da buyür etmiş, ama o gülümsiyerek başını sallamıştı.

Bu kadın, benim zavallı büyük annemdi. Bundan yirmi yl önce ölmüştü. Kara çantasını da tanımıştım, bunun içinde puszta'mıza her zaman şekerlemeler taşır dururdu. Okul arkadaşlarım, bütün sevgili dostların çocuk iken ölmüşlerdi. Subayı da tanımıştım. Biçare Gyula idi. Onu on yıl kadar önce bir düelloda gözümün önünde göğsünden vurmuşlardı. İçlerinden bir tanesi olsun bana bakmadı. Ama farkına vardıklarını, beni tanıdıklarını biliyordum. Onların yüzlerinde de bir somurtuş, acılı çizgiler vardı.

Kapıyı üzerlerine açmağa cesaret edemedim. İkinci, üçüncü, dördüncü kopartımanlarda hep ölmüş yakınlarım, tanıdıklarım vardı. İyi adamlardı, sağlıklarında bana candan sevgi göstermişlerdi, ben ise onları ölümlerinden sonra pek çabuk unutuvermiştim. Hepsi uzun bir yolculuktan yorgun görünüyor, hepsi de, bakışları benimkilerle karşılaşınca soğuk bir davranışla yüzlerini çeviriyorlardı.

Komşu kompartımanın kapısı açıktı. İçeriden hafif sesle bir konuşma duyuluyordu. Çok tanıdık, derin, bas bir ses. Tam da benim adımı söylüyordu. Çocukluğumdaki okşama adımı anıyor, «Togyi» diyordu. «Ah, onun işi çoktur şimdi!» Ses alayla, acıyla titriyordu.

İçeride, dizinde gazetesi, elinde çubuğu ile koca sakallı, saçsız bir adam oturuyordu. Gözlüğünü alnına kaldırmıştı. Rahmetli babamdı. Yanında, ölmüş amcam, onun karşısında da, sağlığında çok sevdiği iki arkadaşı vardı.

Kapıya adımımı atınca birden sustular. İhtiyarlar soran gözlerle, şaşırarak babama baktılar, ama o öfketle gazetesine gömüldü.

Kalbim kırılmış bir halde oracıkta durdum kaldım. Seslenmeğe cesaret edemedim, ama oradan uzaklaşacak gücüm de yoktu.

Son kompartımanın kapısında sarışın bir çocuk başı göründü. Mini mini oğlum. «Palko!» diye bağırdım. Azimli bir el çocuğu içeriye çekti, kapı kapandı, perde çekildi. Kapıyı açmak istedim, ama baş edemedim. Vurmağa başladım ,boşuna! Bunun üzerine soluğu-

mu tutarak kulağımı cama dayadım. İçeriden ince bir kadın ağlayışı işittim. İrma ağlıyordu. Çocuk ise onu yarım diliyle avutuyordu.

İçeriye girmeliyim, her ne pahasına olursa olsun girmeliyim. Kapıyı açabilecek birini arıyayım...

Perona sıçradım. Ama kondöktörü aramak için çevreme bakınayım derken tiren kalkıverdi. Geldiği gibi, sessiz sadasız yine kayıp gitti, sisli gecenin içinde gözden kayboldu. İçimde, perdeleri inik bir pencerenin hayali kalmıştı. Perdenin arkasında karımla oğlum vardı. Bu gece yarısı tireni, birlikte getirdiği acıyı, kederi olduğu gibi yüreğimde bırakmış, gitmişti.

Rayların ortasında bir başıma kaldım. İşaret çanının vuruluşu, su satan çocuğun hüzünlü bağırışı yeniden duyuldu. Göçmen yahudiler kımıltısız, solgun yüzleriyle çıkınları arasında oturuyorlardı. Yağmur da sessiz sessiz çiselemekte devam ediyordu.

Hikâye burada sona ermişti. Ocağın yanından gelen erkek sesi susmuştu. Plastronunun çevresine kırmızı bir ışık dairesi saldırdı; pürosunu kuvvetle çekmişti.

Az sonra, ocağın yanından tatlı bir kadın sesi duyuldu:

— Evet, hepimiz böyleyiz. Ömrümüz öylesine aceleci ki hatırlamağa hemen hemen vaktimiz kalmıyor. Bir düşünce beni sık sık utandırmıştır: bir zaman, bir yerde sevdiklerimizi yeniden görecek olursak acaba onlar bizi hatırlamak istiyecekler mi?

Zsigmond MORİCZ (1879 - 1842)

Macar romanında gerçekçi yazar. Köy romanları natüralist sayılır. Küçük kentlerin sosyal yaşamında çeşitli tipleri ustalıkla çizer. Roman ve öykü yazarı.

Türkçeye çevrilmiş yapıtı:

TANRI GÖZÜNDEN IRAK. Çeviren: Sadrettin Karatay. Millî Eğitim Bakanlığı yayınlarından Macar Klâsikleri'nde. 1945. Roman.

Adı: Jigmond Môrits biçiminde okunur.

Yedi Metelik

Tanrılar, yoksul insanın da gülebilmesini sağlıyacak bir düzen kurmuşlardır.

Kulübeden yalnız ağlayıp sızlama değil, yeterince, yürekten gelen kahkahalar da işitilir. Bundan başka, şu da gerçektir ki, yoksul insan, ağlamak için neden varken çok kez güler.

Bu dünyayı iyi tanırım. Soos'ların -babamın da bağlı olduğu- kuşağı sefaletin en koyusunu görmüştür. Babam o zamanlar bir makina tezgâhında gündelikçiydi. O çağ ile ne kendisi, ne de başkası övünmüş değildir; bu da bir gerçektir.

Bir gerçek daha var, ben çocukluğumu bu bir iki yılında güldüğüm kadar ömrümün ilerisinde gülecek değilim.

Kırmızı yüzlü, neşeli annem olmayınca nasıl gülebilirim ki? O, öylesine tatlı gülmesini bilirdi ki, sonında gözlerinden yaşlar boşanır, gülmekten alıkoyan bir öksürüğe yakalanırdı.

Annem de, bir gün öğleden sonra, birlikte yedi metelik aramakla vakit öldürdüğümüz zaman güldüğü kadar hiç gülmemiştir. Metelikleri aradık, bulduk da... Üçünü dikiş makinasının çekmesinde, birini camlı dolapta... Geri kalanlar ise elimize çok güçlükle geçti.

İlk üç meteliği annem kendisi bulmuştu. Ötekilerini de dikiş makinasının çekmesinde bulacağını umuyordu. Çünkü, para kazanmak için dikiş dikerdi, para verdikleri zaman ise hep oraya koyardı. Dikiş makinasının çekmesi benim için tükenmez bir hazine idi. Oraya uzanmak yeterdi, hemen «Açıl sofram...» olurdu.

Annem çekmeyi uzun uzun araştırdı; iğne, yüksük, makas, kordelâ parçaları, iplik, düğme, ne varsa hepsini elden geçirdi, birden bire büyük bir hayretle sadece şunları söyleyince şaşırdım :

— Gizlenmişler...

— Kimler?

Annem gülerek:

— Paracıklar! dedi.

Çekmeyi çekti :

— Gel buraya yavrucuğum, şu hainleri arayalım. Çapkın, yaramaz metelikçikler!.

Yere çömeldi; çekmeyi, sanki paraların uçacağından korkuyormuş gibi yere koydu, birden bire, insanın kelebek avlarken şapkasını kullanışı gibi, tersine çevirdi.

Buna gülmemek elden gelmezdi.

— Buradalar... İçindeler... -Güldü, kaldırmak için acele etmedi- Bir tanecik de olsa burada olması gerek...

Yere çömeldim, parlak bir paracık bir yana gizlenmiş olmasın diye gözetlemeye başladım. Kımıldayan olmadı. Ama işin doğrusu, çekmenin içinde bir şey bulunacağını da pek sanmıyorduk.

Birbirimize baktık, çocukça şakaya gülüştük.

Dibi çevrilmiş çekmeye uzandım. Annem:

— Hişt... diye beni korkuttu. Yavaş ol, kaçar sonra. Sen meteliğin ne kadar tezcanlı bir yaratık olduğunu bilmezsin. Pek hızlı koşar. Öyle bir yuvarlanır ki... Hem de nasıl...

Meteliği sağa sola yuvarlıyarak nasıl kolayca tekerlendiğini bir hayli denedik.

Kendimize geldiğimiz zaman çekmeyi çevirmek için yeniden elimi uzattım.

Annem bir kez daha :

— Ay! diye bağırdı. Korktum, parmaklarımı, ateşe dokunmuş gibi, geriye çektim.

— Dikkat etsene küçük müsrif!. Yol vermek için nasıl da acele ediyor! Elimizde bulunduğu sürece bizimdir. Bırak, azıcık orada kalsın. Çünkü, görüyorsun ya, çamaşır yıkayacağım. Bunun için sabun ister. Sabun da hiç değilse yedi metelik... Daha aşağıya vermezler. Bende üç tane var, daha dört tane gerek... Bunlar da bu küçük evdedirler. Burada otururur, ama patırtıyı sevmezler. Kızarlarsa öyle bir gidiş giderler ki bir daha imkânı yok göremeyiz onlar... Dikkat et ha! Paracık çok naziktir, ona nezaket göstermeli... Saygılı davranmalı... Kibar sayın bayanlar gibi çabuk incinir. Sen, salyangozu yuvasından çıkaran tekerlemeyi bilmez misin?

Bu gevezelik sırasında bir hayli gülüştük. Tekerlemeyi ben de biliyordum. Ama, salyangozu yuvasından çıkaran tekerleme çok tuhaftı. Başladım :

Para amca gel buraya,
Evin yanıyor çık dışarya!

Bunu söyledikten sonra «ev» i tersine çevirdim.

Altında yüz türlü şey verdı; ama yalnız para, yalnız o yoktu.

Annem, ekşimiş yüzü, çekilmiş dudakları ile aradı taradı, boşuna...

— Ne kötü... dedi. Masamız yok. Çekmeyi masaya kapamış olsaydık daha çok saygı göstermiş olurduk.

Elimle birçok şey kavrayarak çekmeye doldurdum. Annem bu arada acaba bir zaman, bir yana para koymuş mu diye düşünüyordu. Kafasını yorduysa da hatırlıyamadı.

Beni bir şey dürtüyordu.

— Anneciğim, ben bir yer biliyorum. Orada metelik vardır.

— Nerede oğlum? Kar gibi eriyip gitmeden arayalım bakalım.

— Camlı dolabın çekmesinde vardı.

— Ah yavrum, daha önce söylemediğine iyi ettin. Şimdi o da olmıyacaktı çünkü...

Kalktık, camlı dolaba gittik. Bunun çoktan beri camları yoktu. Ama, benim bildiğim çekmesinde metelik vardı. Üç gündür aşırmaya hazırlanıyordum. Ne var ki cesaret edemiyordum. Cesaret etseydim, metelikle şeker alacaktım.

— Hah, dört metelik oldu. Çoğu elimizde... Şimdi sadece üç metelik ister. Bu dört taneyi bir saat içinde bulduğumuza göre üçü de ikindiye değin ortaya çıkar, O zaman, akşama varmadan bir takım yıkayabilirim. Çabuk ol, öteki çekmelerde de birer tane olacak!

Gerçekten bütün çekmelerde metelik bulunsaydı epeyce olacaklardı. Çünkü, ihtiyar camlı dolap gençliğinde öyle bir yerde hizmet etmişti ki orada, çekmelere saklanacak çok şey bulunabilirdi. Ama zavallının bizim yanımızda pek işi olmuyordu. O kadar nefes darlığı, kurt yenikleri, dişsizlik boşuna değildi ya!...

Annem her çekmeye küçük bir vaız veriyordu:

— Bu zengin bir çekmeydi. Şunun ise hiçbir şeyi yoktu. Öteki hep borçla yaşamıştı. Ya sen

kötü, sefil dilenci, senin tek meteliğin bile yok. Ah, olmıyacak da... Çünkü o bizim yoksulluğumuzu koruyor. Senin ise hiç olmamalı daha iyi... Şimdi senden istemiye kalksam bir şey vermezsin. Dibi olmyan en alt çekmeyi çekince gülerek bağırdı: «En çok bunda var!»

Boynuma asıldı, gülerek yere oturduk.

Birden bire:

— Dur, dedi, bizim paramız olacak. Babanın giyeceklerinde bulunur.

Duvara çiviler çakılmış, giyecekler oraya asılmıştı. Harikalar harikası... Annem ilk cebe uzanınca eline hemen bir metelik geçti.

Gözlerine inanamıyordu.

— Var, diye bağırdı. Burada var! Şimdi ne kadar oldu? Sayılmıyacak kadar çok! Bir, iki, üç, dört, beş!. Şimdi sadece iki tane ister . O da nedir ki? İki metelik de bir şey mi sanki?... Beş olan yerde iki de bulunur elbet...

Büyük bir hevesle, ceplerin hepsini baştan sona araştırdı; ama, ne yazık ki boşuna!. Bir tanecik bile bulamadı. En güzel şaka bile iki meteliği kandırıp bir yerden çıkarmamıştı.

Heyecandan, çabadan annemin yanakların-

da da kırmızı güller yandı. Çalışması doğru değildi; hemen hastalanırdı çünkü... Pek tabiî, bu iş müstesna... Hiç kimse para aramaktan alıkonamaz.

İkindi vakti geldi, geçti de... Bir azdan akşam olacak... Babama yarın için gömlek ister... Yıkamak ise olanaksız. Sade kuyu suyu yağlı kiri çıkaramaz ki ...

Annem birden elini alnına vurdu :

— Oo... Oo... Ne aptalım... Kendi cebime bakmıyorum... Ama, gerçekten aklıma gelmişken bir bakayım.

Baktı... Buyurun, orada da bir metelik buldu. Altıncı metelıği...

— Kendi ceplerini göster... Belki orada da vardır.

Benim ceplerim mi? Onları gösterebilirdim. Onlarda hiçbir şey yoktu.

Güneş battı. Biz ise oracıkta, sanki hiçbir şey olmamış gibi, hiçbir işe yaramıyan altı meteliğimizle kalakaldık. Yahudide iman yoktu; komşular da hep bizim gibi yoksuldular, onlardan bir metelik istiyemezdik.

Saf yüreğimizle sefaletimize gülmekten başka yapacak bir şeyimiz yoktu.

Bu sırada kapda bir dilenci durdu. Türkü söyler gibi bir sesle acıklı bir yalvarış mırıldandı.

Annem bayılacak gibi gülüyordu.

— Bırak bizi adamcağız, dedi. Öğleden beri burada dolanıp duruyorum. Yüz dirhem sabun için bir metelik arayarak bütün gün didindim. Biz metelik eksik geliyor.

Dilenci, munis yüzlü, yaşlı bir adam, hayretle:

— Bir metelik mi? diye sordu.

— Evet...

— Ben vereyim...

— Yoo. Bir bu eksikti... Dilenciden sadaka...

— Bakma kızım, benim için bir eksiklik değil... Bana bir kürek toprak yeter artık... O her şeyi çözümler!

Meteliği elime bıraktı, büyük yakarışlarla ağır ağır uzaklaştı.

Annem :

—Eh, şükür Tanrıya, dedi Haydi, koş bakalım.

Bir an durdu, sonra pek çok güldü :

— Paralar tam da zamanında toplandı. Ama, artık çamaşır yıkayamam ki... Karanlık bastırdı, lâmbanın yağı yok...

Gülmekten tıkanıklık gelmişti. Acı, öldürücü bir boğulma... Bana tutunsun diye önünde durdum. İki eliyle tuttuğu yüzünü eğdiği zaman elime bir şey damladı.

Kandı. Onun aziz, kutsal kanı. Yoksul insanlar içinde pek az kimsenin bildiği kadar gülümesini bilen annemin kanı...

Dezsö KOSZTOLANYİ (1885 - 1936)

Daha çok ozan olarak tanınmıştır. Roman ve öykü de yazmıştır. Burada verdiğiimz öyküsü «Esti Kornél» kitabından alınmıştır.

Adı ; Dejö Kostolânyi biçiminde okunur.

Küçük

(Kücsük)

Kornél Esti:

— Çok sıcak bir yaz günü, Doğu Ekspresi ile yurda doğru yola çıktım, diye anlattı.

Oturduğum, perdeleri örtülü birinci mevki kompartımanda benden başka üç de kadın yolcu vardı. Üç Türk kadını... İliklerine kadar modern, peçesi batıl inancı olmıyan üç Türk kadını: Büyük anne, anne, bir de Küçük (yani: kicsi, kicsike) diye çağırdıkları on beş yaşlarında bir kız...

Bu çekici aile beni pek ilgilendirdi. Büyük anne, anne ve kızın, Alp dağlarında bazan kız yaz ve baharın bir arada bulunuşları gibi birbirinin yanında bir duruşları vardı.

Büyük anne - seksen yaşlarında bir sayın bayan- boynunda iri siyah incilerle, kanapenin üstünde uyuyordu. Uykusunda Türkçe konuştu; leylâk rengindeki damarları kabarmış, buruşuk elini bazan sinirli bir hareketle bir şey

örter gibi kaldırıyordu. Çünkü kadıncağız ömrünün büyük kısmını peçe taşımakla geçirmişti; uykusunda bile yüzünün uygunsuz bir şekilde açık kaldığını sezebiliyordu.

Anne, göze çarpan bir ilerilikle, ondan daha moderndi. Bir zaman, galiba kömür gibi kara olan saçlarını şimdi saman sarısına boyamıştı. Çok teklifsizdi. Sigaralara birbiri ardından tüttürüyordu. İçeriye giren memurun elini demokratça sıktı. Bir yandan da Paul Valéry'nun en yeni kitabını okuyordu.

Küçük ise, ballı, gül renkli beyaz bir pastayı andırıyordu. Gül renginde bir elbise giymişti. Yüzceğizi süt köpüğü kadar aktı. Onun saçları da saman sarısına boyanmıştı. Her bakışta annesinin öğrencisi olduğu görülüyordu. Sanki Türk olduğundan utanmaktaydı. Ancak, tirende giydiği kırmızı deri terliklerle, yanında taşıdığı, kompartımanda sabahtan beri bahçede olduğu gibi kokan alev kırmızısı, kan renkli İstanbul güllerinden yapılmış kocaman bir buket onun Türk olduğunu açığa vuruyordu. Bir de, altına bir Türk seccadesi serilmiş, mavi gözlü, sağır Ankara kedisi... Başı ucunda sessizce onun uykusunu bekliyordu.

Aklıma, merhametli, şefkatli peygamberleri Muhammed geldi. Bir gün, kedisi cübbesinin üstünde uykuya dalmışken, pisi pisisini uyandırmağa kıyamadığı için cübbenin bir ucunu kesmişti.

Viyana'ya oradan Berlin'e oradan Paris'e, oradan da Londra'ya gitmek istiyorlardı. Göz kamaştıracak derecede kültürlü idiler. Kız B ve C vitaminlerinden; anne. Jung'dan, Adler'den, psikanaliz okulunun yeni dallarından söz açtı.

Bütün dilleri eksiksiz biliyorlardı. Fransızcanın en temiz edebiyat diliyle başladılar, sonra argoya geçtiler; az sonra -Berlin ve Lerchenfeld diyeleklerini nöbetleşe konuşarak- söze Almanca karıştırdılar. Arada İngilizce, İtalyanca gevezelik de ettiler. Bunu hiç de gösteriş olsun diye yapmıyorlardı. Sadece çocuklar gibi seviniyorlardı. Çünkü Batı Avrupa topluluklarında bile anlaşılıyorlar, yerliler gibi davranıyorlardı. Öyle görünüyordu ki, onları ciddiye almaları, Batı Avrupalı sanmaları başlıca dilekleriydi.

Onlara, Batı Avrupa'ya biraz olduğundan çokça değer verdiklerini, ben ise Batı Avrupa uygarlığından onlar kadar hoşlanmadığımı an-

latmak istedimse de bu niyetimden caydım. Ne diye keyiflerini bozayım?

Bende de onlara her zaman cebimde taşıdığım sekiz dolma kalemimi, daima ağzımda bulundurduğum iki altın azı dişimi gösterdim; yüksek tansiyonum, beş lâmbalı radyom, başlamakta olan böbrek taşlarım olduğunu, birçok yakınlarımın körbarsaklarını çıkarıldığını söyliyerek öğündüm. Herkesle, gerektiği gibi konuşurum. Bu bir hayli etki yaptı.

Küçük gülümsedi. Bana, koyu renkli gözleriyle o kadar saygı ile, öyle açık bir içtenlikle baktı ki ki adeta sıkıldım. Benden ne istediğini anlamadım. İlk önce, alay ettiğini sandım. Biraz sonra iki elimi birden yakaladı, yüreğine bastırdı. Bir güvercin de bir atmacaya ancak böyle saldırabilirdi.

Bütün bu hallerinde bir çapkınlık, bir kötülük yoktu. Kültürlü, ileri Batı Avrupalı kızların ilk defa tirende tanıştıkları erkeklere böyle davrandıklarını sanıyordu. Bununla birlikte ben de, kültürlü, ileri Batı Avrupalı erkeklerin böyle hallerdeki davranışlarına uymaya çalıştım.

Annesi gördü, ama aldırmadı. O, söylediğim gibi, Paul Valéry'ye dalmıştı.

Koridora çıktık. Koşuştuk, gülüştük, birbirimizin ellerini sıktık. Sonra pencereye dayandık. Ona şöyle kur yaptım:

— Sen, rasladığım ilk Türk kızısın dedim. Çünkü artık ona «sen» diyordum. Küçük, Küçüğüm, seni seviyorum. Eskiden okuldan Mohaç bozgununu okumuştum. Ataların atalarımın kanlarını döktüler; üstelik yüz elii yıl bizi esir tuttular. Yine de ,yeniden yüz elli yıl kölen, uşağın, haraç vericin olayım, sevgili küçük düşmanım, sevgili Doğulu yakınım. Haydi, barış yapalım, ben senin ulusuna hiçbir zaman kızmadım. Çünkü, en güzel sözlerimizi sizden aldık. O sözler olmasaydı ne mutsuz olurduk. Ben bir ozanım, sözlerin tutkunuyum, delisiyim. Bize şu **gyöngy** (inci), şu **tükör** (ayna), şu **koporso** (tabut) sözlerini siz verdiniz. Sen, tabutumun kapağı çakılıncaya kadar ruhumun aynasında yansıyacak incisin. Şunları söylesem anlar mısın: **gyürü** (yüzük), **gyüszü** (yüksük, **buza** (buğday), **bor** (şarap)? Nasıl anlamazsın? İşte şunlar da sizin sözleriniz: **betü** (harf) de öyle, sayesinde yaşadığım **ir-** [yazıl-

mak] da öyle... Yüzüğüm sen, yüksüğüm sen, besliyen buğdayım, mest eden şarabım sensin. En değerli üç yüz otuz sözümüzü size borçluyum. Ta eskiden beri sonsuz teşekkürlerimi söyliyebileceğim, bu ödünç sözlerin azını olsun ödiyebileceğim, bu dil tarihi ile ilgili borcumu sildirebileceğim bir Türk aradım. Bu, ne zamandır beni o kadar düşündürüyor ki...

Böylece alevlendim, coştum. O sırada trenimiz bir tünele daldı. Küçük hafifçe bana yaslandı. Ben de onu hızla, şiddetle dudaklarından öpmeye başladım.

İyi hatırlıyorsam onu tam üç yüz otuz defa öpmüştüm.

Not. Bu öyküyü, Türk-Macar dil ilişkisi nedeniyle kitaba aldım.

Öyküde görülen, Türkçeden Macarcaya geçmiş sözcükler üzerine dayanan fantezi, bir gerçekten geliyor. Türklerle Macarların, tarih boyunca üç önemli dönemde bir araya geldikleri, bu üç dönemde Türkçeden Macarcaya 330 sözcük geçtiği bilimsel bir gerçektir. Yukarıdaki sözcüklerden bir bölüğü, bugünkü Türkçedeki karşılıklara o denli yakındır ki

herkes ayırt edebilir. Eski Türkçede «kopurçak», Macarcada «koporso (koporşô)» olmuştur ki tanımamıza olanak yoktur; biz ise Farsçadan «tabut»u almışız. Bir Macar Türkoloğunun: Biz sizden daha öz Türkçe konuşuyoruz!» şakasını da anayım. «Bor» ile «şarap»ın ilgisini düşüneceklere, bağlarıyla ünlü Bor ilçemizin adını, Trakya'da bağlara «borluk» da denildiğini hatırlatalım. «ir-» ile «yazımak» arasındaki ilgi ise Türkçeden Macarcaya geçen sözlüklerdeki «z» lerin «r» ye çevrilişi [rotasizm]i düşünmekle çözülebilir.

Öykünün yazılış tarihini bulamadım. 30 yıl önceye değin gidebiliriz. ç.

Janos BOKAY (1892 - ?)

Mizah romanları, oyunlar, küçük öyküler yazarı. Tiyatro yöneticiliği de yapmıştır.

Adı : Yânoş Bokay biçiminde okunur.

Bilmece

Hayatımın en eğlenreli hikâyelerinden biridir bu.

Paris... Bir tiyatrodan, ilk temsilden silindir ve fırakla, Boulevard des İtaliens'den geçerek eve dönüyorum. Gecenin saat biri olsa gerek. Dalgın dalgın adım atıyorum, uykum var, ama keyfim yerinde. Moda olan bir tango ezgisini ıslıkla çalıyorum. Bahar gecesi bir parça başımı döndürmüş. Bir kapı boşluğundan birden sinsi suratlı, yaşlı bir adam çıkıp sokuluyor. Tipik bir «gece sıçanı», yani yabancı kılavuzu. Paris'in gece sırlarının, varlıklı yabancıların üstün bilicisi. Yağlı bir şapkası, ökçeleri aşınmış ayakkapları, uzun delik deşik bir ceketi, keskin, para çantasına kadar süzülen araştırıcı gözleri var.

Tatlı bir davranışla, bakışlarında güven verici bir parıltı ile fısıldıyor:

— Bayım, size Paris gecesinin heyecanını

göstereyim. Sizi öyle yerlere götürürüm ki...
Soğuk, reddedici bir küçümseyişle :

— Teşekkür ederim, diyorum, Paris'i tanırım.

Bakışı, üzerimde baştan aşağıya kayıyor, sonra alaylı bir ıslık çalıyor :

— Sizin tanıdığınız...

— Sizin kadar bilirim, diyerek yürüyorum. Arkamdan geliyor ,önümü kesiyor, yoluma dikiliyor, zorla gülüyor, delici bakışlarını gözlerime yapıştırarak yaltaklanırcasına:

— Bakın bayım, diyor, sabahtan beri açım; bir pürem bile yok... Anlayın... On franga gereksimem var.. Bu sizin için nedir, değil mi?.. Bedavadan istemiyorum; bol bol hizmet edeceğim size, doyacaksınız

Bir buluş doğuyor kafamda; ihtiyarı denemeye çekiyorum.

— Yorulma dostum; vaktine yazık olur. Sonra yüzsüz, hafif, doğal bir davranışla ekliyorum: Ben de Parisliyim.

Kötü, yüksekten bakan bir davranışla gülüyor. Dudağını bükerek beni tepeden tırnağa bir süzüyor :

— Parisli ha... Siz mi? Şaka etmeyin bayım. Siz beni ne sanyorsunuz? Parisli?... Siz Fransız bile değilsiniz. Halinizden belli.

Kızıyorum, çiğ bir sesle

— Peki, Fransız değilim, diyorum, ama gece kulüpleri beni ilgilendirmez. Uyumak istiyorum.

Ürküyor. Bana çaresiz, yalvararak, kederle bakıyor :

— On frank kazanmak isterdim. On tane yırtık kâgıt frank. Bu bir suç mudur? On franga bütün Paris'i getireceğim size; Eyfel Kulesiyle birlikte... Ne istiyorsanız, dileyin benden.

Yeniden duruyoruz. İhtiyara bakıyor, biraz acıyorum. Düşünüyorum : nasıl şaka edebilirim diye.

Gülümsüyorum:

— Zarar yok; on frank... Eğer hangi ulustan olduğumu bulursanız size on frank veririm.

Ağzını yayarak sırıtıyor. Sevinçle, haylazca, sorunun çözümü kendisine çocuk oyuncağı gibi gelen bir adam haliyle, küçümsiyen bir kendine güvenle dolu.

İhtiyatla soruyor:

— Kaç kez yanılabilirim?

Büyüklük göstererek:

— Kaç kez isterseniz, diyorum; iş, bulmanızda... Haydi marş!

Bir adım geriliyor, ressamın modelini incelediği gibi, gözlerini kırparak beni tepeden tırnağa süzüyor, sonra kendi kendine mırıldanarak başlıyor:

— Telâffuzunuz, diyerek sözü İngilizceye çeviriyor, giyiminizin biçimi... Hareketleriniz. İngiliz değil... -Her yakalayışında yüzümü inceliyor- Amerikalı değil... Hele onlar bunun için o frank vermezler... İskandinav da olamaz...

Sarışın ırkları birbiri ardından bir yana atıyor.

— Alman da değil... Ayakkaplarınızdan ötürü de öyle... (Bunu Almanca söylüyor).

— Ee?

— Durun hele. Hemen hazır.

Bana uzun uzun, düşünerek bakıyor; çenesini avucunun içine alıyor. Alevlenmiş gözlerle, bir Lâtin dili ile :

— Tamam! diyor. Apaçık : siz İspanyolsunuz.

Başımı sallıyarak gülüyorum :

— O halde Güney Amerikalı.

— Hayır.

Yanıldığı için göze görünür derecede kızıyor. Beni yeniden, esaslı biçimde gözden geçiriyor. İtalyanca :

— İtalyan -diyor- buldum mu?

— Hayır.

— Portekizli?

— Hayır.

Kendine güvenini kaybetmiş bir halde:

— Rumen! diyor.

— Yok canım!

Bu işten usanmış olduğunu görüyorum. Alnında dolgun ter taneleri incileniyor. Gözleri dalgınlaşıyor. Acımaya başlıyorum, ama eğleniyorum. Dil bilişine ise hayran oluyorum. Tümceden tümceye, beni ne sanıyorsa ona göre, bir başka dille söylüyor. Dünyanın bütün dillerini eşit olarak konuşuyor. Bu onu, ihtiyarlığında Paris'te yabancı kılavuzluğuna kadar getirmiş...

Alayla:

— Devam edin hele! diyorum. Vaktim var.

Bana öfkeli bir bakış fırlatıyor. Ama yeniden başlıyor. Birden elini alnına vuruyor:

— Oo, ben ne aptalım, diye canlanarak haykırıyor: -Bunu hemen aklıma getirmemiştim. Elbette siz Russunuz.

— Rus değilim.

— Öyle ise Lehli.

— O da değil.

— Çek? Yoksa Sırp mı?

— Hiçbiri değil.

Tükenmeye başlıyor. Sanki çöküyor. Boynunu omuzuna çekerek bana, yırtıcı kuşlar gibi kötü bakıyor. Önce Rusça konuştu, şimdi Fransızca :

— Beni budala yerine koymayın! diyor.

Gülerek omuz silkiyorum. Bu ihtiyar beni dehşetli eğlendiriyor.

Acımadan kışkırtıyorum:

— Devam!

Artık sanki bana bakmıyor bile. Utanıyor; hem şimdi düşünmüyor; sonuçlar çıkarmıyor, bileşim yapmıyor; sadece bütün bir ordu ulusu, en farklı dillerle, hiç de inandıramadan sıralıyor; bilmeceyi baştan sona deniyor. Fin, Türk, Yunanlı, Danimarkalı, Hollandalı diyor;

gülmekten katılarak başımı gittikçe daha çok salladıkça dehşetli terliyor, içerliyor.

Zaman zaman bu uğraşıdan vazgeçerek umutsuzca, tükenmiş gibi başını sallıyor. Bir an durakladığı vakit bana cesaretle bakıyor, eşi bulunmaz, kederli bir yüz kımıltısıyle, kırılmış bir halde, **Macarca:**

— Demek siz de Macarsınız? diyor.

İÇİNDEKİLER

1 Ekim 1918'de Hayrabolu'da doğdu. Nabi Özerdim'in oğludur.

1942'de Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi Hungaroloji Bölümü'nü bitirdi. Türkçe öğretmenliği Etnoğrafya Müzesi'nde asistanlık yaptı. 1948'den 1960'a değin ise Millî Kütüphane'de çalıştı 1960 da devlet memurluğundan ayrıldı, Ulus gazetesi arşivcisi oldu, Türk Dil Kurumu Genel Yazmanlığı'na seçildi. 1962'de Çalışma Bakanlığında görev aldı. 1963'de Kurumdan ayrıldı. Ağustos 1964'ten beri T.B.M.M. Kitaplık Müdür yardımcısıdır.

1955 — 1956'da A.B.D. de Hoover Enstitüsünde Türkçe kitapların düzenlenmesiyle uğraştı. 1950 - 1961 arasında Ankara Radyosu'nda Kitap Saati'ni yönetti.

Macarcadan çevrileri, Atatürk ve devrimleri konusunda üç kitabı, Ataç Bibliyografyası, çeşitli konularda kitapcıkları; bir oğlu bir de kızı vardır. 1933'ten beri yazı yayınlıyor.

3 Lira